

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

Електронне видання

**МАТЕРІАЛИ
ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«КРИМІНАЛІСТИКА»**

**Харків
2019**

Матеріали для практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Криміналістика» (обов'язкова) для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» денної форми навчання / уклад. В. Ю. Шепітько, В. О. Алексійчук, Г. К. Авдєєва та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2019. 112 с.

У к л а д а ч і: В. Ю. Шепітько,
В. І. Алексійчук,
Г. К. Авдєєва,
В. В. Баранчук,
В. В. Білоус,
І. В. Борисенко,
О. Ю. Булулуков,
Є. Є. Демидова,
О. М. Домашенко,
А. Л. Дудніков,
В. А. Журавель,
Д. В. Затенацький,
М. В. Капустіна,
М. В. Костенко,
О. В. Курман,
А. Д. Марушев,
Я. Є. Мишков,
О. Л. Мусієнко,
В. В. Негребецький,
Н. В. Павлюк,
В. В. Семенов,
О. В. Фунікова,
Г. О. Чорний,
В. М. Шевчук,
В. О. Яремчук

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № від р.)*

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2019

ВСТУП

Криміналістика належить до дисциплін, засвоєння яких становить фундамент фахової підготовки юриста. Оволодіння криміналістичними знаннями та отримання належних практичних навичок є обов'язковими для слідчого, прокурора, слідчого судді, судді, адвоката, співробітників органів правопорядку, оскільки виконувані ними функції безпосередньо пов'язані із застосуванням саме цих знань. Інші представники юридичного фаху також не можуть обійтися у своїй діяльності без знання криміналістики.

Курс «Криміналістика» передбачає опанування всіх структурних елементів науки: теоретичних основ криміналістики, криміналістичної техніки, криміналістичної тактики, криміналістичної методики.

Цілями вивчення навчальної дисципліни «Криміналістика» є отримання студентами уявлень про криміналістику як наукову та навчальну дисципліну; формування знань про основні проблеми загальної теорії криміналістики, зміст окремих галузей криміналістичної техніки, загальні положення криміналістичної тактики, її окремих елементів, тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій і специфіку розслідування певних видів злочинів та обов'язкових умінь щодо правильного застосування науково-технічних засобів, виявлення, фіксації, вилучення та збереження доказів, використання тактичних прийомів проведення окремих слідчих (розшукових) дій, застосування методичних рекомендацій з розслідування окремих видів злочинів.

Завданнями вивчення навчальної дисципліни є: оволодіння основними поняттями та змістом криміналістики; детальне опанування теоретичних засад криміналістики; набуття навичок оперування основними методами криміналістики, технологіями виявлення, фіксації та вилучення слідів злочинів з використанням різних технічних засобів; засвоєння знань наукових основ і принципів криміналістичної ідентифікації, а також найважливіших понять і завдань криміналістичної

техніки, понять, завдань та системи криміналістичної тактики, понять, системи та принципів криміналістичної методики розслідування окремих видів злочинів; формування навичок аналізу та оцінки будь-якої слідчої ситуації, уявлень про досягнення сучасної криміналістики у сфері протидії злочинності; вироблення вмінь встановлювати юридично значущі факти; навчання використанню криміналістичних рекомендацій у юридичній практиці; опанування навичок грамотного складання процесуальних документів відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства.

1. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ п/п	Тема	Практичні заняття	Самостійна робота
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
<i>Розділ I. Теоретичні засади криміналістики</i>			
1	Криміналістична ідентифікація	2	3
<i>Розділ II. Криміналістична техніка</i>			
2	Загальні положення криміналістичної техніки	2	2
3	Судова фотографія та відеозапис	4 (ЛР)	4
4	Трасологія. Сліди рук людини	2 (ЛР)	3
5	Трасологія. Сліди ніг людини. Сліди транспортних засобів	2 (ЛР)	3
6	Трасологія. Сліди знарядь злочину та інструментів	2	3
7	Судова балістика	2 (ЛР)	4
8	Техніко-криміналістичне дослідження документів	2 (ЛР)	4
9	Криміналістичне дослідження письма	2	3
10	Ідентифікація людини за ознаками зовнішності	2	3
11	Кримінальна реєстрація	2 (ЛР)	3
<i>Розділ III. Криміналістична тактика</i>			
12	Організація і планування розслідування	2	4
13	Огляд місця події	2 (ЛР)	4
14	Допит	2 (ЛР)	4
15	Обшук	2	4
16	Пред'явлення для впізнання	2	4
17	Слідчий експеримент	2	4
18	Залучення експертів та проведення судових експертиз	2 (ЛР)	4

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
<i>Розділ IV. Методика розслідування злочинів</i>			
19	Розслідування вбивств	2 (ЛР)	3
20	Розслідування деяких видів убивств	2	4
21	Розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем	2 (ЛР)	4
22	Розслідування крадіжок, грабежів, розбійницьких нападів	2	4
23	Розслідування злочинних порушень правил безпеки дорожнього руху	2 (ЛР)	4
24	Розслідування злочинів проти довкілля	2	3
	Разом	50	85

2. ПЛАНИ ТА ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ, ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ І САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Загальні положення

Практичні заняття – важлива форма навчання студентів. Їх мета полягає в набутті практичних навичок застосування криміналістичних прийомів, методів та засобів. Вони проходять у формі виконання завдань, ділових ігор, складання необхідних документів.

До кожної теми навчальної дисципліни «Криміналістика» наведені найважливіші питання, список додаткової літератури, завдання, лабораторні роботи з рекомендаціями щодо їх виконання, а також фабули конкретних кримінальних проваджень та зразки окремих процесуальних документів, які є необхідними для виконання завдань з планування розслідування, підготовки планів та організації ділових ігор з тактики провадження окремих слідчих (розшукових) дій, складання процесуальних документів.

Будь-яка лабораторна робота передбачає застосування наочного приладдя та спеціального обладнання, самостійність виконання студентом завдань із використанням криміналістичної техніки, комп'ютерних технологій, матеріалів, речовин і отримання очікуваного матеріалізованого результату.

Під час підготовки до занять студенти мають опрацювати відповідні розділи підручника і додаткову літературу, ознайомитися з необхідними нормативно-правовими актами, виконати інші роботи, які відводяться на позааудиторний час.

Список літератури до всіх тем

Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 20: Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол.: В. Ю. Шепітько (голова) та ін. Харків: Право, 2018. 952 с.

Гросс Ганс. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. Москва: ЛексЭст, 2002. 1088 с.

Журавель В. А. Вибрані твори. Харків: Апостіль, 2016. 704 с.

Керівництво з розслідування злочинів: наук.-практ. посіб. / кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. Вид. 2-ге, стереотип. Харків: Одіссей, 2010. 960 с.

Коновалова В. Е. Избранные труды. Вибрані твори. Харків: Апостіль, 2012. 528 с.

Криміналістика: академічний курс: підручник / Т. В. Варфоломеева, В. Г. Гончаренко, В. І. Бояров та ін. 2-ге вид., стер. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 495 с.

Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: підруч. для студ. юрид. вузів і ф-тів / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків: Право, 1998. 376 с.

Криміналістика: навч. посібник / Р. І. Благута, Р. І. Сибірна, В. М. Бараняк та ін. ; за заг. ред.: Є. В. Пряхіна. Львів: ЛьвДУВС, 2010. 539 с.

Криміналістика: підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. 3-ге вид., переробл. і допов. Київ : Ін Юре, 2004. 736 с.

Криміналістика: підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. 4-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2008. 464 с.

Криміналістика: підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. 5-ге вид., переробл. та допов. Київ: Ін Юре, 2016. 640 с.

Криміналістика: підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Черноус, А. В. Іщенко та ін. Київ: Центр учбової літ., 2015. 544 с.

Криміналістика: підручник / за ред. В. В. Тищенка. Одеса: Вид. Дім «Гельветика», 2017. 556 с.

Криміналістика: підручник у 2-х т. Т. 1. / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків: Право, 2019. 456 с.

Криміналістика: підручник у 2-х т. Т. 2 / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. 328 с.

Криміналістика у питаннях та відповідях: навч. посібник / А. В. Іщенко, В. В. Пясковський, А. В. Самодін та ін. Київ: Центр учбової літ., 2016. 118 с.

Криміналістика: учебник / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская. 4-е изд., перераб. и доп. Москва: Норма, ИНФРА-М. 2019. 928 с.

Настільна книга слідчого: наук.-практ. посібник / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін. 3-є вид., переробл. і допов. Київ: Ін Юре, 2011. 736 с.

Правова доктрина України у 5 т. Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. Харків: Право, 2013. 1240 с.

Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник / Київ: Кондор, 2005. 588 с.

Шепітько В. Ю. Вибрані твори. Харків: Апостіль, 2010. 576 с.

Шепітько В. Ю. Вступ до навчального курсу «Криміналістика»: лекція. Київ: Ін Юре, 2016. 192 с.

Шепітько В. Ю. Довідник слідчого. 4-те вид., переробл. і допов. Харків: Одиссей, 2013. 232 с.

Шепітько В. Ю. Криміналістика: енциклопедичний словник (укр.-рос. і рос.-укр.): 1500 термінів. Харків: Право, 2001. 560 с.

Шепітько В. Ю. Криміналістика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Ін Юре, 2010. 496 с.

Шепітько В. Ю. Криміналістика: словник термінів. Київ: Ін Юре, 2004. 264 с.

Шепітько В. Ю. Проблемные лекции по криминалистике (прочитанные в Балтийском федеральном университете имени Иммануила Канта): учеб. пособие. Харьков: Апостиль, 2012. 152 с.

Энциклопедия криминалистики в лицах / под ред. В. Ю. Шепитко. Харьков: Апостиль, 2014. 400 с.

Textbook of Criminalistics. Vol. 1 : General Theory / ed.: H. Malevski, V. Shepitko. Kharkiv: Apostil, 2016. 474 p.

Ukrainian Legal Doctrine edited by V. Ia. Tatsyi and Translated by William E. Butler. Vol. 5 (2): Judicial Law, Penal Law, and Forensic Legal Sciences "Wildy, Simmonds & Hill", London, 2018.

Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛІСТИКИ

Практичне заняття 1

Тема 1. Криміналістична ідентифікація

П л а н

1. Поняття, наукові основи і значення криміналістичної ідентифікації.

2. Об'єкти криміналістичної ідентифікації та їх класифікація.

3. Типи та види криміналістичної ідентифікації. Індивідуальна та групова ідентифікація, спільна групова належність об'єктів судової експертизи.

4. Загальна методика криміналістичної ідентифікації. Сутність та стадії ідентифікаційного дослідження. Способи порівняльного дослідження.

5. Поняття, види та значення ідентифікаційних ознак. Ідентифікаційне поле. Ідентифікаційний період.

6. Форми вираження результатів ідентифікаційного дослідження.

Загальні настанови: під час практичного заняття під керівництвом викладача проаналізуйте висновки судових експертиз, виокреміть об'єкти ідентифікації, оцініть значення встановлених фактів тотожності, обговоріть з іншими студентами сукупність виявлених експертом ідентифікаційних ознак, визначте стадії та оцініть результати експертного дослідження.

Відповідно до умов кожної з фабул, наведених нижче, визначте: 1) вид ідентифікації; 2) ідентифіковані та ідентифікуючі об'єкти.

1. У потерпілого К. біля супермаркету «Мрія» невідомі особи викрали мобільний телефон. На записі з відеокамери спостереження супермаркету чітко видно обличчя цих осіб. Потерпілий К. під час допиту повідомив прикмети злочинців та надав фотознімки схожих з ними осіб, які він скопіював з їх особистих сторінок у соціальних мережах. Слідчий вважає за необхідне призначити фототехнічну експертизу.

2. Біля воріт власного будинку в автомобілі виявлено труп гр-на С. з колото-різаними ушкодженнями. Після обшуку помешкання гр-на К. вилучено мисливський ніж з відламаним кінцем леза, а під час судово-медичної експертизи тіла потерпілого з пошкодження в ділянці печінки вилучено відламаний фрагмент ножа. Слідчий вирішив призначити експертизу цілого за частинами.

3. При розслідуванні вбивства гр-ки Н. встановлено, що її квартира та автомобіль продані на підставі довіреності, виписаної від імені потерпілої, родичі якої вважають, що підпис у довіреності не належить Н., на підтвердження цього вони надали документи зі зразками підпису загиблої. Призначено судово-почеркознавчу експертизу.

4. На місці крадіжки виявлено чіткі відбитки долоней і менш чіткі відбитки пальців рук. У підозрюваних у вчиненні злочину гр-на М. і гр-на П. слідчий відібрав на дактилокарту експериментальні відбитки їх пальців та долоней і направив на експертизу разом з виявленими на місці події слідами рук.

5. У районі центрального залізничного вокзалу 12.12.20__ р. було вчинено розбійний напад. Потерпіла Б. на допиті повідомила, що достатньо чітко запам'ятала прикмети злочинця: вузькі губи з косим шрамом ліворуч, чорні широкі брови, темні очі, чорне волосся і татуювання на шиї у вигляді змії. Слідчий вирішив провести впізнання підозрюваного.

6. Під час розслідування незаконного збуту наркотичних засобів у туалеті нічного клубу «Метелик» виявлено полімерний пакет з порошком білого кольору, схожим на героїн. У вчиненні злочину підозрювався громадянин Н., у квартирі якого виявлено 62 аналогічні пакети з білою речовиною. Слідчий направив 63 пакети з речовиною білого кольору на судово-хімічну експертизу та експертизу наркотичних засобів з метою встановлення спільної групової належності полімерних пакетів і спільної групової належності речовини білого кольору.

7. При розслідуванні злочинного порушення правил безпеки дорожнього руху на поверхні одягу трупа виявлено сліди шин транспортного засобу. У результаті розшуку встановлено автомобіль, який ймовірно, здійснив наїзд на потерпілого. Слідчий призначив судово-трасологічну експертизу з метою ідентифікації автомобіля.

8. Потерпіла внаслідок згвалтування гр-ка А. під час допиту повідомила, що достатньо чітко запам'ятала прикмети зовнішності злочинця: темне волосся, вузькі очі темного кольору, широкі чорні брови, шрам на верхній губі довжиною близько 2 см, рідкі передні зуби жовтуватого кольору. Слідчий вирішив провести пред'явлення підозрюваного для впізнання.

9. У підвальному приміщенні багатоквартирного будинку виявлено обладнання для виготовлення підроблених грошей, а з квартири гр-на М. вилучено 525 грошових купюр номіналом 200 грн з ознаками підроблення. Слідчий призначив судово-трасологічну експертизу з метою встановлення факту виготовлення грошових купюр на виявленому обладнанні.

10. На місці вбивства гр-на Б. виявлено сліди крові, які не належать жертві. Свідок злочину гр-ка Т. повідомила слідчому, що добре знає особу, яка вчинила злочин, і має серветку зі слідами його крові. Слідчий вирішив призначити генотипоскопічну (ДНК) експертизу.

Список додаткової літератури

Белкин Р. С., Сегай М. Я. Равен самому себе. Киев: Лыбидь, 1991. 144 с.

Гончаренко В. И. Использование данных естественных и технических наук в уголовном судопроизводстве. Киев: Вища школа, 1980. 160 с.

Лук'янчиков Б. Є., Лук'янчиков Є. Д., Петряев С. Ю. Криміналістична ідентифікація об'єктів за ідеальними відображеннями: монографія. Київ: НТУУ «КПІ» Вид. «Політехнік», 2016. 204 с.

Сегай М. Я. Методология судебной идентификации. Киев : РИО МВД УССР, 1970. 254 с.

Цимбал М. Л., Симакова-Ефремян Э. Б., Шепитько В. Ю. С. М Потапов – основоположник теории криминалистики. Харьков : Право, 2002. 41 с.

Шепитько В. Ю., Борисенко В. І., Когут С. А., Могильніков О. М. Ідентифікація людини за ознаками зовнішності. Харків: Гриф, 2003. 112 с.

Розділ 2. КРИМІНАЛІСТИЧНА ТЕХНІКА

Практичне заняття 2

Тема 2. Загальні положення криміналістичної техніки

П л а н

1. Поняття та галузі криміналістичної техніки.
2. Принципи та правові засади використання криміналістичної техніки.
3. Поняття та класифікація науково-технічних засобів.
4. Інформаційні технології у криміналістиці, їх види та значення.
5. Порядок процесуального оформлення застосування техніко-криміналістичних засобів та отриманих результатів. Доказове значення результатів застосування науково-технічних засобів.
6. Техніко-криміналістична оснащеність органів досудового розслідування.
7. Криміналістична техніка експертного дослідження. Технічні засоби профілактики.

Наочне приладдя та обладнання: універсальний криміналістичний комплект слідчого та спеціалізовані комплекти науково-технічних засобів (дактилоскопічна валіза, фотовідеокomплект та комплект науково-технічних засобів митника, валіза пожежного та ін.), «польова» міні-фотолабораторія, квадрокоптер «Phantom» тощо.

Загальні настанови: під час заняття під керівництвом викладача ознайомтеся зі спеціалізованими окремими комплектами науково-технічних засобів для: а) огляду місця дорожньо-транспортної події; б) огляду місця пожежі; в) роботи з мікрооб'єктами (набір «Молекула»); г) роботи зі слідами рук (дактилоскопічний набір); комплектом пошукових засобів (набір-пошук) та ін. Детально ознайомтеся зі вмістом універсальної слідчої валізи: уважно слухайте пояснення викладача щодо

технічних характеристик та цільового призначення кожного науково-технічного засобу, що міститься в ній.

Слухаючи розповідь викладача, намагайтеся запам'ятати будову і призначення та зрозуміти принцип роботи пристрою для виміру швидкості балістичного об'єкта та квадрокоптера «Phantom», який використовується для аерофіксації доказової інформації під час огляду місця події.

Після перегляду під час заняття відеофільму «Науково-технічні засоби при розслідуванні злочинів» (10 хв) візьміть участь у його обговоренні.

Список додаткової літератури

Використання оперативно-технічних засобів у протидії злочинам, що вчиняються у сфері нових інформаційних технологій: монографія. / І. Ф. Хараберюш, В. Я. Мацюк, В. А. Некрасов, О. І. Хараберюш. Київ: КНТ, 2007. 196 с.

Грамович Г. И. Криминалистическая техника: (научные, правовые, методологические, организационные основы): монография. Минск: Акад. МВД Респ. Беларусь, 2004. 214 с.

Інноваційні засади техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції: монографія / кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, Г. К. Авдєєва та ін.; за заг. ред. В. Ю. Шепітька, В. А. Журавля. Харків: Апостіль, 2017. 260 с.

Коваленко В. В. Застосування науково-технічних засобів спеціалістами при проведенні слідчих дій: монографія. Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2007. 248 с.

Цехан Д. М. Використання високих інформаційних технологій в оперативно-розшуковій діяльності органів внутрішніх справ: монографія. Одеса : Юрид. літ., 2011. 216 с.

Універсальний криміналістичний комплект слідчого: практ. посібник / уклад.: В. Ю. Шепітько, І. В. Борисенко, О. Ю. Булулуков та ін. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2004. 20 с.

Практичні заняття 3, 4

Тема 3. Судова фотографія та відеозапис

Заняття 3. Основи судової фотографії та відеозапису

П л а н

1. Поняття та значення судової фотографії та відеозапису, їх переваги над іншими формами фіксації доказів.
2. Фото- і відеотехніка і можливості та правові засади її використання у кримінальному провадженні.
3. Види і методи судової фотографії.
4. Судово-оперативна фотографія, її завдання, загальні положення і особливості.
5. Судово-дослідницька фотографія, її завдання, загальні положення і особливості.
6. Криміналістичний відеозапис. Методи і прийоми відеозйомки.
7. Фото-, відеозйомка під час провадження слідчого експерименту, обшуку, допиту, пред'явлення для впізнання.
8. Упізнавальна фотозйомка: живої особи, трупа, предмета.
9. Фото-, відеозйомка окремих предметів, документів, слідів, трупа на місці події.
10. Порядок процесуального оформлення результатів застосування судової фотографії та відеозапису.

Заняття 4. Судово-оперативна фотозйомка на місці події (пробна фотозйомка)

Лабораторна робота 1

Завдання: з метою засвоєння правил та опанування практичних навичок здійснення судово-оперативної фотозйомки під час заняття, яке проводиться під керівництвом викладача у місці, де інсценовано типові сліди певної події і виявлено не менше двох об'єктів – речових доказів, виконайте кожен з таких видів судово-оперативної фотозйомки:

- 1) орієнтуючу – панорамним методом (3-4 окремі фотознімки);

- 2) оглядову (1-2 фотознімки);
- 3) вузлову (1 знімок);
- 4) детальну – вимірювальним методом за допомогою масштабного способу кожного речового доказу – (по 1 фотознімку).

У позааудиторний час виготовте на твердому носіїві (папері) відзняті під час заняття фотознімки у форматі не менше ніж 9 x 12 см.

На аркушах паперу формату А-4 звичайної щільності складіть фрагмент протоколу огляду місця події і виготовте додаток до нього у вигляді фототаблиці відповідно до наведених нижче зразків. Фрагмент протоколу та фототаблицю подайте на перевірку у скріпленому (зшитому) вигляді на наступному занятті.

(зразок)

ПРОТОКОЛ

огляду місця події (фрагмент)

м. Харків « ___ » _____ 201 __ року

Огляд почато о « ___ » год. « ___ » хв.

Огляд закінчено о « ___ » год. « ___ » хв.

(слідчий (прокурор, детектив), посада, найменування органу, ініціали, прізвище)
на підставі _____

(вказується ухвала слідчого судді, якщо проводиться огляд житла чи іншого володіння особи, якщо огляд місця події проводиться до початку кримінального провадження, вказуються відомості про заяву чи повідомлення про подію)

відповідно до ст. 104-107, 223, 234, 237 КПК України
у присутності понятих:

1) _____

(прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання, підпис)

2) _____,

(прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання, підпис)

яким відповідно до ст. 11, 13, 15, 223 КПК України роз'яснені їх права і обов'язки, за участю потерпілого:

_____,
(прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання, підпис)

якому відповідно до ч. 1, 2 ст. 56, ст. 57 КПК України роз'яснені його права і обов'язки, за участю підозрюваного:

_____,
(прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання, підпис)

якому відповідно до ч. 3, 5, 6, 7 ст. 42 КПК України роз'яснені його права і обов'язки, за участю захисника:

_____,
(прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання, підпис)

якому відповідно до ст. 46, 47 КПК України роз'яснені його права і обов'язки, за участю представника:

_____,
(прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання, підпис)

якому відповідно до ч. 5 ст. 44, ч. 4 ст. 58, ч. 2 ст. 59 КПК України роз'яснені його права і обов'язки, за участю спеціаліста:

_____,
(прізвище, ім'я, по батькові, посада, підпис)

якому відповідно до ч. 4, 5 ст. 71 КПК України роз'яснені його права і обов'язки, за участю інших учасників:

_____.
(прізвище, ім'я, по батькові, посада, підпис)

Перед початком огляду зазначеним вище особам роз'яснено їх право бути присутніми при всіх діях, які проводяться в процесі огляду, робити зауваження, що підлягають занесенню до протоколу. Особам, які беруть участь у проведенні огляду, також роз'яснено вимоги ч. 3 ст. 66 КПК України про їх обов'язок не розголошувати відомості щодо проведеної процесуальної дії. Зазначеним особам заздалегідь повідомлено також про застосування технічних засобів

фіксування процесуальної дії, умови та порядок їх використання. Зокрема, про застосування: цифрової дзеркальної фотокамери _____, об'єктива _____, картки пам'яті _____ у автоматичному режимі експонування, смартфону _____ для визначення GPS-координат місць виявлення об'єктів фотозйомки та їх орієнтації за сторонами світу за допомогою інстальованих електронних додатків, штативу _____, комплекта карток з нанесеним масштабом і масштабної лінійки, рулетки,

---

(вказується перелік обладнання, яке фактично було застосовано із зазначенням найменування та технічних параметрів)

Огляд проводиться при природному денному освітленні при температурі повітря + ____ С°, в _____ погоду. В автоматичному _____

(ясно, сонячно, похмуро; дощ, снігопад)

режимі експонування спеціалістом _____ здійснена фотозйомка _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

із застосуванням цифрової дзеркальної фотокамери _____, об'єктива _____, картки пам'яті _____ у автоматичному режимі експонування, смартфону _____ для визначення GPS-координат місць виявлення об'єктів фотозйомки та їх орієнтації за сторонами світу за допомогою інстальованих електронних додатків, штатива _____, комплекту карток з нанесеним масштабом і масштабної лінійки, рулетки,

---

(вказується перелік обладнання, яке фактично було застосовано із зазначенням найменування та технічних параметрів)

Загалом виконано _____ фотознімків:

Фото 1. Орієнтуючий фотознімок. _____.

(найменування об'єкта фотозйомки)

Виконано методом _____ панорами.

(лінійної, кругової, ярусної)

Фото 2. Оглядовий фотознімок. _____ .
(найменування об'єкта фотозйомки)

Фото 3. Вузловий фотознімок. _____ .
(найменування об'єкта фотозйомки)

Фото 4. Детальний фотознімок. _____ .
(найменування об'єкта фотозйомки)

Виконано вимірювальним методом, масштабним способом.

За допомогою ноутбука _____ та з використанням універсального адаптера (картридера) _____ електронні файли з цифровими фотознімками, виготовленими під час проведення огляду місця події, записано на _____, який додано до цього протоколу (вказати електронний носій інформації)

огляду місця події.

За допомогою ноутбука _____ і багатофункціонального пристрою кольорового друку _____ фотознімки роздруковано у вигляді фототаблиці на ___ аркушах, що становить невід'ємну частину даного протоколу.

Учасники:

1. _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

2. _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

Поняті:

1. _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

2. _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

Огляд провів:

(слідчий (прокурор, детектив), посада, найменування органу, ініціали, прізвище, підпис)

ФОТОТАБЛИЦЯ

до протоколу огляду місця події від «___» _____ 20__ р.

Фото 1. Орієнтуючий фотознімок. _____
(найменування об'єкта фотозйомки)

Виконано методом _____ панорами.
(лінійної, кругової, ярусної)

Фото 2. Оглядовий фотознімок. _____
(найменування об'єкта фотозйомки)

Фото 3. Вузловий фотознімок. _____
(найменування об'єкта фотозйомки)

Фото 4. Детальний фотознімок. _____
(найменування об'єкта фотозйомки)

Виконано вимірювальним методом, масштабним способом.

Учасники:

1. _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

2. _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

Поняті:

1. _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

2. _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

Слідчий:

_____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

Додаток 2

Електронний носій інформації із записом фотознімків
до протоколу огляду місця події від «__» _____ 20__ р.

Учасники:

1. _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

2. _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

Поняті:

1. _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

2. _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

Слідчий:

_____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

Список додаткової літератури

Кобилянський О., Кофанов А. Фотографічна фіксація перебігу та результатів слідчих (розшукових) дій: методичні рекомендації. Київ: УкрДГРІ, 2012. 64 с.

Колесниченко А. Н., Найдис И. Д. Судебная фотография. Харьков: Выща шк., 1981. 184 с.

Кофанов А. В. Судова (криміналістична) фотографія: навч. посіб. Київ: ПУЛЬСАРИ, 2006. 384 с.

Ларін С. Л. Криміналістична фотографія та відеозапис (основи методики викладення): навч.-метод. посіб. Донецьк: Дон. юрид. ин-т ЛДУВС, 2007. 456 с.

Найдис И. Д. Судебная кинематография и видеозапись. Харьков: Выща шк., 1986. 198 с.

Постіка І. В. Судова (криміналістична) фотографія: теорія і практика: монографія. Одеса: Юрид. літ. 2002. 296 с.

Салтевский М. В. Криминалистическая фотография, кинематография и видеозапись в правоохранительной деятельности: учеб. пособие. Киев: Укр. акад. внутрен. дел, 1993. 203 с.

Скотт Келби. Цифровая фотография / пер. с англ. В. Р. Гинзбурга. Москва: Вильямс, 2017. 227с.

Michael Freeman. The photography bible: all you need to know to take perfect photos. Lewes, United Kingdom: Plex Press, 2018. 352 p.

Практичне заняття 5

Тема 4. Трасологія. сліди рук людини

П л а н

1. Сутність та наукові основи «трасології».
2. Поняття «слід» у трасології. Класифікація слідів у трасології. Механізм утворення слідів.
3. Основи дактилоскопії, пороскопії та еджеоскопії. Будова шкіри на долонній поверхні рук.
4. Сліди рук людини. Речовина сліду. Типи та види папілярних візерунків.
5. Порядок виявлення, фіксації та вилучення слідів рук. Фізичні та хімічні способи виявлення слідів рук.
6. Дактилоскопічна експертиза. Підготовка матеріалів для призначення дактилоскопічної експертизи (залучення експерта).
7. Методика дактилоскопічної експертизи. Ідентифікаційні та діагностичні завдання дактилоскопічної експертизи. Загальні та окремі ознаки слідів рук.

Наочне приладдя та обладнання: наочні графічні матеріали, фотознімки слідів рук, зразки різних предметів зі слідами рук, дактилоскопічні лупи, дактилоскопічний набір, висновки дактилоскопічних експертиз, цифрова фотокамера, масштабна лінійка.

Загальні настанови: під час заняття, що проводиться під керівництвом викладача, огляньте зразок слідів рук і визначте типи візерунків.

При цьому намагайтеся якнайточніше оволодіти практичними навичками з виявлення, фіксації та вилучення слідів рук на місці події, звертаючи особливу увагу на технічні прийоми виявлення та фіксації маловидимих і невидимих слідів рук, правила опису в протоколі огляду предметів зі слідами рук та безпосередньо слідів. Знання й навички, набуті під час практичного заняття 1, дозволять успішно виконати лабораторну роботу 2.

Допоможе у цьому і відеофільм (8 хв), продемонстрований на занятті, та його обговорення.

Лабораторна робота 2

Завдання: самостійно виявіть, зафіксуйте та вилучіть сліди рук з різних поверхонь, використовуючи дактилоскопічний набір, цифрову фотокамеру та масштабну лінійку, виконуючи такі дії:

1. Огляд предмета зі слідами рук, визначення ознак предмета – носія сліду й типу візерунка.

2. Складання фрагмента протоколу огляду місця події з описом предмета, на якому виявлено сліди, та опис слідів рук.

3. Фотографування предмета зі слідами рук масштабним методом для виготовлення фотознімка розміром 9 x 12 см .

4. Фотографування великомасштабним методом (збільшення 3-кратне) виявленого на предметі сліду пальця для виготовлення фотознімка розміром 6 x 9 см.

5. У позааудиторний час – складання фрагмента протоколу огляду місця події із додатком (фототаблицею) за наданим зразком.

Опис слідів рук у протоколі здійснюється за такою схемою: а) опис предмета – носія сліду, його індивідуальних ознак і місцезнаходження; б) місце розташування (локалізація) слідів рук на об'єкті за двомірною системою координат, взаємне розташування слідів та їх розміри; в) вид слідів (об'ємні, поверхневі), вид і колір речовини сліду; г) тип папілярного візерунка слідів (дуговий, петльовий, завитковий); г) спосіб виявлення, вилучення та фіксації слідів.

(зразок)

ПРОТОКОЛ
огляду місця події
(фрагмент)

м. Харків

“ ___ ” квітня 20__ р .

На підлозі біля вікна кімнати виявлено _____ (*вказати найменування предмета*), який має такі ознаки: (*вказати розміри, колір та ін. ознаки*). На нижній частині предмета (*вказати якого*) шляхом оброблення останнього магнітним дактилоскопічним порошком та магнітної щіточки виявлено два сліди рук. Перший слід (слід № 1) виявлено в лівому нижньому куті предмета на відстані ___ мм від лівого краю та ___ мм від нижнього краю; слід чіткий, його розміри (*довжина та ширина в мм*). Папілярний візерунок цього сліду (*дугувий, петльовий, завитковий*).

На відстані ___ мм від лівого нижнього кута і ___ мм від нижнього краю предмета виявлено другий слід пальця (слід № 2); його розміри – (*довжина, ширина в мм*), папілярний візерунок – (*дугувий, петльовий, завитковий*).

Під час огляду місця події проведено фотозйомку цифровою дзеркальною фотокамерою «Canon EOS 4000D» з карткою пам'яті «SanDisk Ultra II 64.0 gb» в автоматичному режимі експонування при природному освітленні.

Поняті   (підписи)   (розшифровка підписів)

Слідчий   (підпис)   (розшифровка підпису)

Практичне заняття 6

Тема 5. Трасологія. Сліди ніг людини. Сліди транспортних засобів

П л а н

1. Види слідів ніг та їх значення для розслідування злочинів. «Доріжка» слідів, її ознаки та криміналістичне значення.

2. Види слідів транспортних засобів (сліди протекторів шин, бампера та інших частин транспортного засобу; частини деталей транспорту, що відокремилися).

4. Визначення моделей шин і напрямку руху транспортного засобу за слідами протекторів шин.

5. Способи фіксації і вилучення слідів ніг і транспортних засобів.

6. Завдання, що вирішуються в межах експертиз слідів ніг та слідів протекторів шин транспортних засобів. Підготовка матеріалів та порядок отримання зразків для трасологічних досліджень.

Загальні настанови: на навчальному полігоні точно дотримуйтеся правил огляду і опису слідів взуття та слідів транспортних засобів, наполегливо працюйте над практичними навичками з виготовлення зліпків об'ємних слідів ніг наливним та насипним способами, а також способами фіксації слідів на сипучому ґрунті (піску).

Уважно поставтеся до перегляду десятихвилинного відеофільму, що ілюструє матеріал теми заняття 6, та візьміть участь у його обговоренні.

Лабораторна робота 3

Наочне приладдя та обладнання: графічні матеріали із зображеннями «доріжки» слідів ніг і слідів протекторів шин; зразки слідів ніг; цифрова фотокамера; масштабна лінійка; гіпс; чаша та матеріали для виготовлення зліпків.

З а в д а н н я : 1. Виявіть (нанесіть) на місцевості (навчальному полігоні) об'ємний слід взуття або транспортного засобу, огляньте й виміряйте цей слід.

2. Проведіть масштабну фотозйомку сліду взуття або транспортного засобу. Виготовте гіпсовий зліпок об'ємного сліду.

3. У позааудиторний час складіть фрагмент протоколу огляду місця події (описати слід) із додатком (фототаблицею).

(зразок)

ПРОТОКОЛ
огляду місця події
(фрагмент)

м. Харків

«___» жовтня 20_р.

...Від дверей літньої кухні, яка розташована у північно-західній частині домогосподарства, у напрямку до вхідних дверей житлового будинку спостерігається «доріжка» слідів взуття. «Доріжка» має п'ять пар слідів, відбитки носків взуття спрямовані в бік будинку. Довжина «доріжки» слідів 3,5 м. За результатами вимірювання елементів «доріжки» слідів одержані такі дані: довжина кроку лівої ноги – 34-37 см; довжина кроку правої ноги – 31-33 см; ширина кроку – 8-10 см; кут кроку лівої ноги – позитивний, 22-24°; кут кроку правої ноги – позитивний, 24-26°. Серед слідів виявлено один чіткий, утворений взуттям лівої ноги. Цей слід має відбиток підметки, проміжної частини і підбора (якщо окремих елементів немає, або якщо вони відображені частково— указати).

При вимірюванні даного сліду взуття лівої ноги встановлено: загальна довжина сліду ... см; ширина відбитка підметки (у широкому місці) ... см, довжина відбитка підметки ... см; ширина відбитка проміжної частини ... см, довжина її відбитка ... см; ширина підбору .... см; довжина підбору ... см.

Форма підметки характеризується закругленим носком та прямим заднім краєм.

Передній край сліду підбора прямий (*може бути і вигнутий, скошений та ін.*). На дні сліду підбора розташовані дванадцять виступів у формі прямокутників розмірами 0,5х0,8 см. На проміжній частині сліду на відстані 0,9 см один від одного розташовані три заглиблення у формі кіл діаметром 0,4 см. Даний слід описано в протоколі огляду, сфотографовано масштабним методом, після чого виготовлено гіпсовий зліпок сліду. Зліпок сліду загорнуто в аркуш білого паперу й упаковано у картонний ящик, який перев'язано шпагатом і опечатано печаткою слідчого.

Поняті   (підписи)   (розшифровка підписів)

Слідчий   (підпис)   (розшифровка підпису)

(зразок)

**Опис слідів транспортних засобів
у протоколі огляду
(фрагмент)**

... На узбіччі дороги, яка веде із с. Коробочкіно Чугуївського району Харківської області в м. Чугуїв, на відстані 3 км від с. Коробочкіно на вологому ґрунті виявлено об'ємні сліди протекторів шин автотранспортного засобу. Сліди мають вигляд двох колій, утворених шинами передніх і задніх коліс. Сліди розташовані на відстані від 0,9 м до 1,1 м від краю дороги. Оглядом встановлено, що ширина колії складає 1,6 м, а ширина сліду протектора – 0,18 м. Протектори всіх чотирьох шин, які утворили сліди, мають однаковий малюнок у вигляді «ялинки», елементи якого розміщені симетрично відносно центра протектора. Малюнок протектора «ялинка» відкритим кутом повернутий у бік руху (до м. Чугуїв). Відбитки елементів протектора мають вигляд заглиблень у формі смуг шириною 2,0 см зі скошеними краями, кут між ними становить 110-115°, відстань між заглибленнями – 1,5 см.

Список додаткової літератури

Біленчук П. Д., Кофанов А. В., Кобилянський О. Л., Скільська Л. Д. Документування результатів огляду місця події: правові і криміналістичні основи фіксації доказової інформації : монографія. Київ : ННПСК КНУВС, 2009. 88 с.

Грановский Г. Л. Криминалистическое исследование следов ног. Киев: РИО МВД УССР, 1970. 70 с.

Фиксация результатов осмотра места происшествия: справочное пособие. для следователей / отв. ред. А. Сербулов. Киев: РИО МВД УССР, 1981. 208 с.

Дорожно-транспортні пригоди. Особливості розслідування / Головне слідче управління МВС України, Держ. наук.-дослід. експерт.-криміналіст. центр МВС України; авт.-уклад.: С. О. Шевцов, К. В. Дубонос, А. М. Шабадей. Харків: Факт, 2003. 191 с.

Кобзар С. І. Криміналістична трасологія: навч. посіб. Луганський інститут внутрішніх справ МВС України. Луганськ: РВВ ЛПВС, 1999. 108 с.

Методика трасологического исследования изделий массового производства: пособие для экспертов-криминалистов, следователей и оперативных работников. Киев: РИО МВД УССР, 1983. 240 с.

Моїсєєв О. М. Оцінка у висновку експерта (на прикладі судової транспортно-трасологічної експертизи): метод. посіб. для судов. експертів, слідчих, суддів. Донецьк: ДонНУ, 2008. 110 с.

Слідчий огляд: сутність, види, тактика проведення огляду місця події і тактика використання техніко-криміналістичних засобів та спеціальних знань: монографія / Комаха В. О. та ін.; за заг. ред. Комахи В. О. Дніпропетровськ, ІМА-прес, 2004. 396 с.

Шепітько В. Ю. Довідник слідчого. Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2003. 208 с.

Практичне заняття 7

Тема 6. Трасологія. Сліди знарядь злочину та інструментів

П л а н

1. Види слідів знарядь злочину та інструментів, їх класифікація.
2. Способи виявлення, фіксації та вилучення слідів знарядь злочину.
3. Методи фіксації результатів огляду заборів при зломі вікон, дверей, проломів підлоги, стелі тощо.
4. Трасологічна експертиза слідів знарядь злочину та інструментів.

Загальні настанови: після вивчення питань плану виготуйте зліпки зі слідів, ознайомтеся з матеріалами трасологічної експертизи.

Наочне приладдя та обладнання: таблиці зразків і знарядь злочину; набір копій слідів знарядь злочину, виготовлених за допомогою паст «К», «СКТН-1», «У-4» та ін.; предмети з відбитками знарядь злочину для виготовлення копій; синтетичні матеріали.

Завдання: за наведеними фабулами:

1. *Встановіть можливі способи виявлення та фіксації слідів.*
2. *Визначте судові експертизи, що можуть бути призначені.*
3. *Сформулюйте запитання на вирішення судової експертизи.*

1. До чергової частини Київського відділу поліції ГУНП у Харківській області звернувся із заявою власник транспортного засобу. Він повідомив, що напередодні ввечері він залишив власний автомобіль у металевому гаражі, який було замкнено на один врізний та один навісний замок. Вранці,

прийшовши за машиною до гаража, виявив що ворота відчинені, біля них на землі, лежав пошкоджений навісний замок, а автомобіль зник.

2. 21 листопада 20.. р. близько 19 год. 30 хв гр. Н. проник до квартири № 28 по вул. Алчевських, буд. 44, звідки викрав чуже майно. Під час огляду місця події слідів злому не виявлено. Замки на вхідних дверях зовнішніх пошкоджень не мають, знаходяться у справному стані. У ході розслідування у підозрюваного Н. при проведенні обшуку були виявлені та вилучені викрадені речі, а також зв'язка відмичок.

3. 12 березня 20.. р. у продуктовому магазині м. Люботина вчинено крадіжку товарів на суму 5000 грн. Під час огляду місця події виявлено, що на одному з вікон магазину відігнуті металеві ґрати, а на дерев'яних частинах вікна є вдавнені сліди прямокутної форми з поперечною насічкою.

Список додаткової літератури

Левицький А. О., Прокопович Р. О. Методика криміналістичного дослідження простих пломб. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2010. 19 с.

Когутич І. І. Криміналістика: курс лекцій. Київ: Атіка, 2008. 888 с.

Найдис И. Д. Использование следов орудий взлома и инструментов для расследования преступлений: учеб. пособие. Харьков: Изд-во Харьк. юрид. ин-та, 1980. 40 с.

Трасологическое исследование механических замков : метод. пособие / В. Е. Бергер, Г. В. Прохоров-Лукин, Н. П. Молибога и др. Киев: РИО МВД Украины, 1998. 96 с.

Практичне заняття 8

Тема 7. Судова балістика

П л а н

1. Поняття судової балістики та її значення в розслідуванні злочинів.

2. Класифікація вогнепальної зброї і боєприпасів до неї. Сліди дії вогнепальної зброї, їх види.

3. Механізм утворення слідів на кулях та гільзах. Методика вивчення напрямку пострілу по слідах дії зброї.

4. Методика оглядів боєприпасів, зброї та слідів їх застосування на місці події.

5. Методи виявлення, фіксації, вилучення й дослідження зброї, боєприпасів та слідів їх застосування на місці події.

6. Основні напрямки й питання, які вирішує експертиза зброї та слідів і обставин її використання. Підготовка матеріалів для експертизи зброї та слідів і обставин її використання.

Загальні настанови: уважно прогляньте навчальний відеофільм (20 хв), скористуйтеся висновками експертизи зброї та слідів і обставин їх використання, ознайомтеся з матеріалами досліджень, зробіть завдання за фабулами. Проаналізуйте наведені фабули і вкажіть, які відповідно види експертизи слід призначити. Сформулюйте запитання експерту; визначте, які матеріали необхідно подати для вирішення цих запитань. Це допоможе вам у підготовці до лабораторної роботи 4.

1. При огляді місця події біля трупа В. знайдено стріляну гільзу. Під час судово-медичного дослідження з трупа кулю вилучено.

2. При огляді місця події виявлено стріляну гільзу, виготовлену з металу жовтого кольору. Довжина гільзи – 16 мм, діаметр денця – 9 мм, діаметр дульця – 7,6 мм. Маркування на денці гільзи стерте.

3. При огляді трупа знайдено пістолет і гільзу. Детально дослідивши вогнепальну рану, слідчий дійшов висновку, що це самогубство.

Лабораторна робота 4

Наочне приладдя та обладнання: зразки зброї (фототаблиці), зразки гільз і куль; зразки пробоїн (скло, залізо, дерево); матеріали експертизи зброї та слідів і обставин їх використання.; мікроскоп МБС; лупа з дво- і чотирикратним збільшенням; масштабна лінійка, штангенциркуль.

З а в д а н н я : 1. Огляньте кулю (дріб), гільзу, пробоїну і складіть фрагмент протоколу огляду місця події.

2. Щодо оглянутого предмета сформулюйте запитання для клопотання про залучення експерта для проведення експертизи.

3. У позааудиторний час складіть протокол огляду місця події (фрагмент).

ПРОТОКОЛ огляду місця події (фрагмент)

м. Харків

18 жовтня 20_р.

... На підлозі, на відстані 2 м від північної і 0,8 м від східної стіни, під столом, виявлено гільзу пляшкоподібної форми, яка виготовлена з металу жовтого кольору. Довжина гільзи – 16 мм, діаметр денця – 9 мм, діаметр дульця – 7,6 мм; на денці гільзи є маркування «Д-43-Е». Якщо денце уявити як циферблат годинника, то 12 годинам відповідатиме «Д», 4 годинам – «43», 8 годинам – «Е». Капсуль має вм'ятину у вигляді краплі, яка зміщена у бік 8 годин. На дульці – дрібні вм'ятини. На підлозі, на відстані 0,6 м від західної і 0,8 м від південної стіни, виявлено отвір. Після випилювання частини дошки підлоги з останньої була вилучена куля. Куля оболончата, напівсферична, оболонка металу червоного

кольору. На циліндричній поверхні кулі чітко відображені чотири сліди у вигляді рисок, які мають правий нахил. Висота кулі – 14 мм, діаметр основи – 7,6 мм.

Поняті	(підписи)	(розшифровка підписів)
Слідчий	(підпис)	(розшифровка підпису)

Список додаткової літератури

Біленчук П. Д., Кофанов А. В., Сулява О. Ф. Зброезнавство: правові основи обігу вогнепальної зброї. *Порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства: Україна, Європа*. Київ: Міжнар. Агенція «BeeZone», 2004. 464 с.

Біленчук П. Д., Кофанов А. В., Сулява О. Ф. Балістика: криміналістичне вогнепальне зброезнавство: підручник. Київ: Міжнар. Агенція «BeeZone», 2003. 384 с.

Іщенко А. В., Ієрусалимов І. О., Удовенко Ж. Д. Теорія і практика криміналістичного забезпечення процесу доказування в розслідуванні злочинів: посібник. Київ: Центр учбової літератури. 2007. 160 с.

Колесник В. А., Гора І. В. Криміналістика в протидії незаконному використанню вибухових пристроїв, вогнепальної зброї та обігу наркотиків: навч. посібник. Київ : Юрінком Інтер. 2017. 400 с.

Коленциенок В. С., Лишутанов О. И. Боеприпасы и их компоненты отечественного и иностранного производства для охотничьего гладкоствольного и нарезного оружия: пособие для экспертов и судебно-следственных работников. Одесса: Астропринт, 2002. 86 с.

Коломийцев А. В., Ларьков С. Н., Собакарь И. С. Справочное пособие по патронам. Харьков: Оберег, 2008. 528 с.

Практичне заняття 9

Тема 8. Техніко-криміналістичне дослідження документів

П л а н

1. Поняття й класифікація документів у криміналістиці.
2. Поняття, завдання й об'єкти техніко-криміналістичного дослідження документів.
3. Способи зміни змісту і реквізитів документів.
4. Способи виявлення змін тексту і підроблення реквізитів документів.
5. Слідчий огляд документів, способи фіксації результатів огляду документів. Правила поводження з документами – речовими доказами.

6. Види технічної експертизи документів. Порядок підготовки матеріалів для технічної експертизи документів.

Наочне приладдя та обладнання: посібник для практичних занять з криміналістичного дослідження документів, експертні висновки щодо техніко-криміналістичного дослідження документів; апаратура для техніко-криміналістичного дослідження документів.

Загальні настанови:

на занятті зосередтесь на вивченні основних ознак:

- а) механічної підробки текстів (підчисток, дописок або друкувань, виправлень, витравлення і змиву записів);
- б) технічної підробки підписів;
- в) переклеювання фотокарток у документах;
- г) підробки відбитків печаток і штампів, машинописних текстів.

Навчіться визначати матеріали, які необхідно підготувати для техніко-криміналістичної експертизи документів, а також засвойте особливості її проведення.

Лабораторна робота 5

Наочне приладдя та обладнання: документи – об’єкти огляду, мікроскопи МБС; ультрафіолетовий освітлювач; лупа; світлофільтри; масштабна лінійка; цифрова фотокамера; штатив; струбцина.

З а в д а н н я : 1. За допомогою технічних засобів огляньте документ і виявіть у ньому підроблення.

2. Складіть протокол огляду документа.

3. Сфотографуйте загальний вигляд документів і виготовте знімок розміром 9 x 12 см. 4. Сфотографуйте сліди підчистки, виправлення тощо великомасштабним методом і виготовте знімок 6 x 9 см.

5. Виготовте фототаблицю до протоколу огляду документів (на фототаблицю наклейте два знімки за наданим зразком).

П р и м і т к и :

1. Документ, отриманий на початку заняття, поверніть викладачу разом із лабораторною роботою після її закінчення.

2. Виготовлення фотознімків здійснюйте в позааудиторний час.

(зразок)

ПРОТОКОЛ огляду документа

Місто (сел.) _____ “___” вересня 20__ року

Огляд почато о “___” год “___” хв

Огляд закінчено о “___” год “___” хв

Слідчий СВ Київського ВП ГУНП в Харківській області капітан міліції Р. за участю С. – спеціаліста, наукового співробітника НДІСЕ, у присутності понятих:

Ш. (03.03.1970 р. н., який мешкає за адресою; м. Харків, вул. Сумська, 5, кв. 3)

М. (15.05.1973 р. н., який мешкає за адресою: м. Харків, вул. Римарська, 5/1, кв. 34)

у приміщенні СВ Київського ВП ГУНП в Харківській області з додержанням вимог ст. 223, 237 КПК України провів огляд документа – накладної на відпуск товарно-матеріальних цінностей № 102 від _____20__ р. Харківського цегельного заводу № 15, вилученої під час особистого обшуку у К. в приміщенні прохідної Харківського цегельного заводу № 15, про що відповідно до ст. 103-107 КПК України складено цей протокол.

Слідчий, керуючись ч. 7 ст. 223 та ч. 4 ст. 237 КПК України, роз'яснив понятим відповідно до ст. 66, а спеціалісту відповідно до ст. 71,72 КПК України їх права та обов'язки.

Огляд розпочато о 10 год, закінчено об 11 год; проведено при денному освітленні.

Оглядом встановлено: документ являє собою друкований бланк накладної на відпуск товарно-матеріальних цінностей № 102, виданої _____201__р. на ім'я К. – експедитора Харківського ремонтного заводу. Документ виконано на папері сірого кольору середньої товщини, його довжина – 12 см, ширина – 9 см. Край документа має сліди відриву (зазначити інші виявлені сліди пошкодження документа).

У рядку “кількість відпущених товарів” при огляді за допомогою лупи і при нерівномірному освітленні у цифрі 3 (загальна 300) виявлено пошкодження волокон (порушення верхнього прошарку паперу, зменшення товщини паперу, пошкодження ліновки або захисної сітки, розпливання барвника в штрихах нового тексту – зазначити виявлені).

Під час огляду документа проведено фотозйомку цифровою дзеркальною фотокамерою “Nikon D800” (6028379), об'єktiv “Nikon ED AF-S Nikkor 28-300 mm 1:3.5-5.6 G”, картка пам'яті “SanDisk Ultra II 4.0 gb” (BH0712904895B) у автоматичному режимі експонування при природному освітленні.

За допомогою ноутбука “Toshiba” model name Satellite A500-137 (Part № PSAM3E-01800HRU serial № 79553247K) фотознімки записано на диск “TDK” CD-R 700 MB 80 MIN” 49

(HLD624KK06093908A01), який додано до протоколу огляду документа.

Заяв від понятих стосовно огляду не надійшло.

Протокол прочитано. Записано правильно.

Поняті	(підписи)	(розшифровка підписів)
Спеціаліст	(підпис)	(розшифровка підпису)
Слідчий	(підпис)	(розшифровка підпису)

(зразок)

ФОТОТАБЛИЦЯ

до протоколу огляду документа від _____ 20__ р.

Фото 1. Загальний вигляд накладної на відпуск товарно-матеріальних цінностей № 102 від _____ 20__ р. зі слідами пошкоджень (розмір фотознімка 9 x 12 см).

Фото 2. Детальний знімок слідів пошкоджень на накладній на відпуск товарно-матеріальних цінностей № 102 від _____ 20__ р. (розмір фотознімка 6 x 12 см).

Слідчий	(підпис)	(розшифровка підпису)
---------	----------	-----------------------

Список додаткової літератури

Воробей О. В., Мельников І. М. Волошин О. Г. Техніко-криміналістичне дослідження документів: навч.-метод. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 304 с.

Грошевий Ю. М., Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: навч.-довід. посіб. Харків: Одиссей, 2004. 448 с.

Ієрусалимов І. О. Забезпечення використання науково-технічних досягнень у слідчій діяльності: навч. посібник. Київ: Наук. світ. 2000. 67 с.

Іщенко А. В., Будзієвський М. Ю., Красюк І. П. Поняття й система методів техніко-криміналістичного дослідження документів: навч. посібник. Київ: ТОВ «Еліт Прінт», 2011. 97с.

Криминалистическое исследование документов, снабженных специальными средствами защиты: метод. пособие Киев : МЮ Украины КНИИСЭ, 1991. 42 с.

Петряев С. Ю. Осторожно, фальшивка! Пособие для кассиров обмена валюты и экспертов валютно-кассовых операций банков. Киев: Аналит. системы, 2005. 96 с.

Сыроед Т. Д. Банкноты. Описание внешнего вида и признаки подделки (гривни, рубли, доллары, евро): практ. пособие Харьков : БУРУН КНИГА, 2003. 140 с.

Практичне заняття 10

Т Е М А 9. КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПИСЬМА

П л а н

1. Поняття «криміналістичне дослідження письма».
2. Сутність письмової мови та почерку, їх ідентифікаційні ознаки.
3. Судово-почеркознавча експертиза та її завдання.
4. Підготовка матеріалів для судово-почеркознавчої експертизи:
  - а) вільні та експериментальні зразки:
  - б) особливості відбору зразків при експертизі зміненого почерку, підписів, цифрового письма, в разі смерті виконавця.
5. Лінгвістична експертиза писемного мовлення та її види. Можливості судово-авторознавчої експертизи, вимоги до матеріалів дослідження.
6. Завдання семантико-текстуальної експертизи писемного мовлення.

Наочне приладдя: висновки судово-почеркознавчої, судово-авторознавчої експертизи, лінгвістичної експертизи писемного мовлення.

Загальні настанови: під час заняття проведіть аналіз ухвал слідчого судді (клопотань слідчого, захисника) про

доручення проведення експертиз (залучення експертів), які ви склали при підготовці до заняття.

У позааудиторний час підготуйте до цього заняття фрагмент ухвали слідчого судді про доручення проведення експертизи (клопотання слідчого, захисника про залучення експертів) згідно з однією з наведених фабулою і рекомендаціями викладача.

1. У кримінальному провадженні щодо розкрадання грошових коштів (ст. 191 КК України) в будівельній компанії «Еліт-буд» встановлено, що незаконне отримання грошей одним із прорабів компанії К. здійснювалося в умовах безконтрольності з боку керівництва і головного бухгалтера компанії. К. оформлював на роботу тимчасово, терміном до двох місяців, працівників будівельних спеціальностей – П., С., Б., закривав на їх прізвища наряди на нібито виконані роботи, а в кінці місяця отримував за них заробітну платню, розписуючись у платіжних відомостях.

Допитані П., С. і Б. показали, що ніколи не працювали в будівельній компанії «Еліт-буд».

Під час досудового розслідування виникла необхідність встановлення виконавця підписів у платіжних відомостях поряд із прізвищами П., С., Б. відповідно, а також автора і виконавця заяв про прийняття на роботу і звільнення з роботи вищевказаних осіб.

2. 12 квітня 20__ р. у квартирі № 12 житлового будинку виявлено трупгр-на Н. – директора фінансової компанії, яка спеціалізувалася переказом грошових коштів за кордон з вогнепальним пораненням у голову. Під час огляду місця події поряд із трупом знайшли мисливську рушницю ІЖ-56, а на столі записку такого змісту: «Я йду із життя, тому що воно мені набридло». Ретельно оглядаючи обстановку місця події, слідчий звернув увагу на наступні обставини: навколо рани відсутні сліди пострілу з близької відстані; на рушниці немає будь-яких відбитків пальців; на столі знаходився посуд для двох осіб із залишками їжі.

Беручи до уваги вказані обставини, слідчий висловив думку щодо імовірного інсценування самогубства та вирішив

перевірити, чи є загиблий автором і виконавцем тексту у виявленій записці.

3. З Охтирського паливного складу громадянам відпускали вугілля тільки за довідками встановленого зразка за наявності на них відповідної резолюції («Л. Відпустити вугілля відповідно до норми»), дати і підпису завідуючого плановою комісією П.

Скориставшись вільним доступом до бланків довідок, працівники паливного складу викрали 51 такий бланк із завчасно поставленими відбитками печатки та продали водію автомобіля – Б. по 100 грн за кожен. За цими бланками Б. отримав вугілля та продав його, привласнивши грошові кошти за нього.

У ході розслідування підозра щодо виконання текстів і резолюцій, дат і підписів від імені завідуючого плановою комісією П. впала на громадянина М., а щодо записів прізвищ, імен та по батькові, адрес вигаданих одержувачів вугілля – на водія Б.

4. До поліції звернулась жінка-підприємець (грузинка за національністю) та пред'явила дві записки, виконані грузинською мовою, пояснивши, що в них містяться погрози бивством всієї її родини й знищення всього майна.

Визначте особливості дослідження письма в цій ситуації.

Список додаткової літератури

Клименко Н. І. Судова експертологія: курс лекцій. Київ: Ін Юре, 2007. 528 с.

Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та науковий коментар: навч.-довід. посібник / за ред. Ю. М. Грошевого, В. О. Коновалової, В. Ю. Шепітька, М. Л. Цимбала. Харків: Одиссей, 2004. 448 с.

Експертизи у судочинстві України: наук.-практ. посібник / за ред. В. Г. Гончаренка, І. В. Гори. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 504 с.

Щербаковский М. Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование: учеб.-практ. пособие. Харьков: Эспада, 2005. 544 с.

Основи судової експертизи: навчальний посібник для фахівців, які мають намір отримати або підтвердити

кваліфікацію судового експерта / за ред. Л. М. Головченка, А. І Лозового, Е. Б. Сімакової-Єфремян та ін. Харків: 2016. 928 с.

Воробей О. В., Меленевська З. С. Криміналістичне дослідження підписів: посібник. Київ: 2006. 84 с.

Практичне заняття 11

Тема 10. Ідентифікація людини за ознаками зовнішності

П л а н

1. Поняття і значення ідентифікації людини за ознаками зовнішності.

2. Види та форми ототожнення людини за ознаками зовнішності.

3. Системи створення суб'єктивних портретів.

4. Класифікація ознак та система опису прикмет зовнішності людини (словесний портрет).

5. Експертне ототожнення особи за фото- та відеозображенням (портретна експертиза).

Наочне приладдя та обладнання: альбом типізованих елементів зовнішності; система ІКР – ідентифікаційний комплект рисунків; персональний комп'ютер; комп'ютерна база елементів зовнішності; зразки складених за допомогою комп'ютера фотороботів; висновки портретної експертизи.

Загальні настанови: під час заняття уважно ознайомтеся з методами відтворення зовнішності особи. Під керівництвом викладача відпрацюйте навички щодо відтворення зовнішності особи за допомогою ідентифікаційного комплексу рисунків та комп'ютерної системи «RAIPS – портрет». Виконайте завдання по складанню комп'ютерного фоторобота (фоторобот складається на персональному комп'ютері із використання системи «RAIPS – портрет» у комп'ютерному залі кафедри).

Список додаткової літератури

Акулов В. И., Карпов Н. С., Лукьянчиков Б. Е., Лукьянчиков Е. Д. Признаки внешности человека и использование информации о них в работе органов внутренних дел: пособие. Киев: Нац. акад. внутр. дел Украины, 2001. 61 с.

Затенацький Д. В. Ідеальні сліди в криміналістиці (техніко-криміналістичні та тактичні прийоми їх актуалізації): монографія. Харків: Право, 2010. 160 с.

Лук'яничков Є. Д. Криміналістична ідентифікація об'єктів за ідеальними відображеннями: монографія. Київ: НТУУ «КПІ» Вид-во «Політехнік», 2016. 204 с.

Шепітько В. Ю., Борисенко І. В., Могильніков О. М., Когут С. О. Ідентифікація людини за ознаками зовнішності: наук.-практ. посібник Харків: Гриф, 2003. 112 с.

Практичне заняття 12

Тема 11. Кримінальна реєстрація

П л а н

1. Поняття «кримінальна реєстрація» і «криміналістичний облік», їх завдання.

2. Види криміналістичного обліку. Міжнародні обліки Інтерполу.

3. Реєстрація злочинців. Дактилоскопічний облік. Дактилоскопічна формула.

4. Реєстрація осіб, які пропали безвісти. Облік невпізнаних трупів.

5. Використання даних кримінальної реєстрації при розслідуванні злочинів.

Загальні настанови: на початку заняття розгляньте й обговоріть питання плану. Для вирішення запропонованих нижче фабул вивчіть правила заповнення дактилоскопічних карток та виведення основної частини дактилоскопічної формули.

Уважно подивіться відеофільм (10 хв), зафіксуйте в пам'яті корисну інформацію. Виконайте завдання за фабулами.

1. *Виведіть основну частину дактилоскопічної формули за наступними даними:*

а) на дактилокартці С. відсутні завиткові візерунки на обох руках;

б) у затриманого П. наявні завиткові візерунки на великому, середньому та безіменному пальцях правої руки, на лівій руці завиткові візерунки відсутні;

в) на дактилокартці І. всі візерунки на пальцях рук завиткові;

г) у підозрюваного А. завитковими є візерунки на всіх пальцях правої руки та на великому і безіменному лівої;

г) на дактилокартці В. завиткові візерунки на середньому, безіменному пальцях та мізинці правої руки і великому та вказівному лівої.

2. Основна частина дактилоскопічної формули виражена дробами: 15/21; 1/16; 32/5; 24/30.

Визначте, які пальці мають завиткові візерунки.

3. Дайте відповідь на поставлені питання:

3.1. У лісі знайдено труп чоловіка, з пальців рук якого було знято відбитки. Документи та особисті речі загиблого відсутні.

До яких видів криміналістичних обліків слід звернутися для встановлення особи потерпілого?

3.2. При розслідуванні квартирної крадіжки, за підозрою у вчиненні якої був затриманий В., слідчий отримав оперативну інформацію, що саме В. міг вчинити аналогічний злочин на території сусідньої області.

Яким шляхом це можна перевірити?

3.3. При огляді місця події під час розслідування вбивства Ш. слідчий знайшов гільзу від пістолета «ГТ». Аналогічні три гільзи раніше були знайдені на місці розбійного нападу на пункт обміну валюти.

Як можна використати можливості криміналістичних обліків та які саме?

3.4. На місці злочину затримано невідомого, який назвався Д. Документи, що могли б посвідчити особу, відсутні, постійного місця проживання немає. Для встановлення особи затриманого проведено перевірку за одним із видів обліку і з'ясовано, що людину з такими даними в місті не зареєстровано.

Як можна встановити особу підозрюваного? Куди необхідно направити вимогу для перевірки на наявність або відсутність судимості?

3.5. Під час допиту свідків при розслідуванні дорожньо-транспортної події слідчий отримав інформацію щодо номера і марки автомобіля, яким було вчинено наїзд на пішохода.

У який підрозділ необхідно звернутися за обліковою інформацією щодо автотранспорту та його власників? Який вид обліку і порядок отримання інформації?

Лабораторна робота 6

Наочне приладдя: бланки дактилоскопічної картки; друкарська фарба; валик; скло.

Завдання: 1. Здійсніть дактилоскопіювання.

2. Заповніть дактилоскопічну картку.

3. Самостійно виведіть основну частину дактилоскопічної формули.

Виконану лабораторну роботу наприкінці заняття надайте викладачеві для перевірки.

Список додаткової літератури

Інструкція з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС України: затв. наказом МЮ України від 10.09.2009 № 390. Дата оновлення: 10.09.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09>.

Інструкція про порядок формування, ведення та використання оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліку в органах внутрішніх справ та органах (установах) кримінально-виконавчої системи України: затв. наказом МВС України та

ДДУПВП від 23.08.2002 р. № 823/188. Дата оновлення: 23.08.2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0738-02>.

Інструкція про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України: затв. наказом МВС України від 11.09.2001 р. № 785 Дата оновлення: 26.08.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1066-01>

Інструкція про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів: затв. наказом МВС України, Генпрокуратури України, СБ України, Держкомкордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України від 9.01.1997 р. № 3/1/2/5/2/2. Дата оновлення: 09.01.1997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0054-97>

Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України: затв. наказом МВС України від 3 листопада 2015 р. № 1343 Дата оновлення: 29.01.2019. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15>.

Бірюков В. В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів: монографія. Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2009. 664 с.

Одерій О. В., Щербаковський М. Г., Чернець М. Г. Інформаційно-довідкове забезпечення розкриття і розслідування злочинів (обліки). Донецьк: Юрид. ін-т МВС України, 2001. 19 с.

Разумов З. А. Криминалистические учеты: метод. пособие. Киев: РИО МВД Украины, 1991. 244 с.

Системна інформатизація правоохоронної діяльності / за ред. В. Дурдинця, М. Швеця. Київ: НДЦП АПрН України, 2007. 382 с.

Цильвик В. П. Человек пропал безвести... Розыск. Киев: РИО МВД Украины, 1995. 164 с.

Розділ 3. КРИМІНАЛІСТИЧНА ТАКТИКА

Практичне заняття 13

Тема 12. Організація і планування розслідування

П л а н

1. Сутність та завдання організації розслідування злочинів.
  2. Організація діяльності слідчого та її елементи. Автоматизоване робоче місце слідчого.
  3. Поняття і принципи планування розслідування.
  4. Техніка планування. Форми планів розслідування. Особливості планування по складних, багатоепізодних провадженнях.
  5. Поняття та види криміналістичних версій.
  6. Побудова та перевірка слідчих версій.
- З а в д а н н я : *складіть план розслідування за нижченаведеними фабулами*

1. До чергової частини Київського відділу поліції ГУНП у Харківській області надійшло повідомлення про те, що в одному з номерів готелю «Чічіков» прибиральниця виявила труп чоловіка. На місце події виїхала чергова слідчо-оперативна група та судово-медичний експерт. Під час проведення огляду місця події встановлено таке: на готельному ліжку виявлено труп чоловіка, що лежав горілиць, середнього росту і статури, на вигляд близько 45 років, одягнений в чорні брюки та білу сорочку, взутий у чорні туфлі. На голові, а саме в ділянці правої скроні виявлено вогнепальне поранення зі слідами пострілу впритул. У руці потерпілого затиснутий пістолет, який прилягає до скроні. Обстановка в готельному номері не порушена.

2. До Немишлянського відділу поліції ГУНП в Харківській області надійшла заява від Г. про угон його автомобіля марки «Honda». До заяви додавалися необхідні документи, одним з яких був страховий поліс на автомобіль на випадок його угону. Слідчі (розшукові) та негласні слідчі

(розшукові) дії щодо встановлення місцезнаходження автомобіля позитивних результатів не дали.

3. На автостоянці спортивного комплексу «Тetra», розташованого за адресою вул. Сумська, 85, 07 липня 20__ р. стався вибух автомобіля «Audi». На момент вибуху в автомобілі знаходилися дві особи, які від отриманих поранень померли на місці. За даним фактом відкрито кримінальне провадження, під час якого встановлено: автомобіль зареєстрований на Д., який є директором будівельної компанії «Дім», загиблими особами – його дружина та особистий водій Д.

4. У Новобаварський відділ поліції ГУНП у Харківській області надійшла заява від М. про викрадення в неї грошової суми у розмірі 3500 грн та ланцюжка з діамантовою підвіскою. М. зазначила, що викрадене знаходилося у квартирі, де вона тимчасово мешкає за домовленістю з А. про оренду житла. За даним фактом відкрито кримінальне провадження. Під час проведення огляду місця події встановлено, що входні двері в квартиру, з якої зникли гроші та ланцюжок, будь-яких слідів злочину не мають.

Список додаткової літератури

Бахин В. П. Мастерство раскрытия преступлений: пособие. Киев: Центр учебной литературы, 2014. 94 с.

Ермолович В. Ф. Версии при расследовании преступлений: монография. Минск: ИНБ Респ. Беларусь, 2009. 215 с.

Коновалова В. Е. Версия: концепция и функции в судопроизводстве: монография. Харьков: Изд. ФЛ-П Вапнярчук Н. Н., 2007. 192 с.

Логвин В. М. Планирование расследования преступлений: учрежд. образ. Минск: Академия МВД, 2017. 106 с.

Олішевський О. В. Організація розслідування злочинів в органах внутрішніх справ (криміналістичний аспект): монографія. Харків: Кримінологічна асоціація України; ФОП Ніконова, 2011. 200 с.

Організація роботи підрозділів досудового розслідування: навч. посібник / А. Г. Гаркуша, О.Ф. Кобзар, Ю. А. Кричун, Н. П. Черняк та ін. Дніпро: Ліра ЛТД, 2017. 108 с.

Організація розслідування окремих видів злочинів: навч. посіб. / А. Ф. Волобуєв та ін. Харків: ХНУВС, 2011. 567 с.

Письменний Д. П. Розслідування злочинів слідчою та слідчо-оперативною групою: правові й організаційні засади: монографія. Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т. внутр. справ, 2006. 204 с.

Сущенко В. М. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням: поняття, зміст, планування та організація: монографія. Харків: Право, 2018. 224 с.

Теория и практика планирования расследования преступлений; учеб. пособие / В. В. Бирюков, О. Б. Мельникова, Р. Н. Шеховцов, И. В. Попов. Луганск: РИО ЛАВД, 2002. 90 с.

Практичне заняття 14

Тема 13. Огляд місця події

П л а н

1. Поняття, принципи та види огляду.
2. Підготовка до огляду місця події.
3. Стадії та методи дослідження обстановки місця події.
4. Слідчі ситуації та системи тактичних прийомів огляду місця події.
5. Способи фіксації результатів огляду місця події.

Загальні настанови: уважно подивіться відеофільм «Огляд місця події» (10 хв) і візьміть участь у його обговоренні.

Лабораторна робота 7

Під час здійснення під керівництвом викладача лабораторної роботи на криміналістичному полігоні, де

заздалегідь інсценоване місце події, відпрацюйте навички щодо обрання правильної тактики проведення огляду місця події та способів фіксації перебігу і результатів огляду.

Наочне приладдя та обладнання: універсальна слідча валіза; науково-технічні засоби для здійснення фотографування місця події, його окремих вузлів, слідів та предметів.

З а в д а н н я :

1. Проведіть огляд місця події.
2. Складіть протокол огляду місця події.
3. Сфотографуйте місце події, його окремі вузли, сліди та предмети з використанням необхідних науково-технічних засобів виявлення і фіксації слідів.
4. Складіть план або схему місця події.
5. Виготовте фототаблицю (у позааудиторний час).

(зразок)

ПРОТОКОЛ огляду місця події

Місто (сел.) _____ “___” березня 20__ року

Огляд почато о “___” год. “___” хв.

Огляд закінчено о “___” год. “___” хв.

Слідчий слідчого відділу поліції Київського ВП ГУНП в Харківській області капітан міліції З. одержав о 10 год 30 хв повідомлення від чергового Київського ВП ГУНП в Харківській області лейтенанта В. про вчинення розбійного нападу, прибув до банку «Сатурн», який розташований за адресою вул. Пушкінська, 88.

У присутності понятих:

1. _____
(прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання)
2. _____
(прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання)

за участю П. – спеціаліста-криміналіста НДЕКЦ на підставі ст. 223, 237, 238 КПК України здійснив огляд місця події (об'єкт огляду: приміщення, відкрита місцевість, адреса) і про хід та результати огляду відповідно до ст. 103-107 КПК України склав цей протокол.

Перед початком огляду понятим (прізвища, ініціали) відповідно до ст. 66 КПК України роз'яснено їх права та обов'язки.

Поняті: 1.	(прізвище, ініціали)	(підпис);
2.	(прізвище, ініціали)	(підпис).

Спеціалісту (прізвище, ініціали) відповідно до ст. 71, 72 КПК України роз'яснено його права і обов'язки.

Спеціаліст (прізвище, ініціали) (підпис).

Особам, які беруть участь у проведенні огляду, також роз'яснено вимоги ч. 3 ст. 66 КПК України про їх обов'язок не розголошувати відомості щодо проведеної процесуальної дії, а також про застосування технічних засобів фіксації, умови та порядок їх використання.

Огляд проведено в умовах (похмурої, дощової, ясної, сонячної погоди при природному або штучному освітленні).

Оглядом встановлено:

1. Загальна характеристика місця події, його місцезнаходження, межі та оточення.
2. Опис входів (шляхів або дверей), які ведуть до місця події.
3. Послідовний опис окремих об'єктів (предметів, слідів) із зазначенням місця їх розташування, властивостей, ознак, змісту.
4. Способи виявлення, фіксації та вилучення предметів та слідів.
5. Вказівка про здійснення фотозйомки в ході огляду місця події (зазначити: об'єкти фотозйомки; види та методи зйомки; характеристику технічного засобу; носія інформації та приладдя до нього; про перенесення фотознімків з карти пам'яті фотокамери на диск CD-R).

З місяця події вилучено (перелік та опис вилучених об'єктів, спосіб пакування, відмітка про місце їх направлення та зберігання).

До протоколу додаються план або схема, фототаблиця, диск з фотознімками.

Протокол прочитано, записано вірно, зауважень від учасників огляду не надійшло.

Поняті: 1. (підпис) (прізвище, ініціали)

2. (підпис) (прізвище, ініціали)

Спеціаліст-криміналіст (підпис) (прізвище, ініціали)

Слідчий слідчого відділу
поліції Київського ВП ГУНП
в Харківській області
капітан поліції

(підпис) (прізвище, ініціали)

Список додаткової літератури

Алексейчук В. І. Огляд місяця події: тактика та психологія: монографія. Харків: Апостиль, 2011. 232 с.

Біленчук П. Д., Кофанов А. В., Кобилянський О. Л., Скільська Л. Д. Документування результатів слідчої дії: методи фіксації доказової інформації: монографія. Київ: ННПСК КНУВС, 2009. 96 с.

Огляд місяця події при розслідуванні окремих видів злочинів: наук.-практ. посібник / за ред. Н. І. Клименко. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 216 с.

Шепітько В. Ю. Довідник слідчого. Київ: Ін Юре, 2008. 208 с.

Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз): монографія. Харків: Харків юрид., 2007. 432 с.

Практичне заняття 15

Тема 14. Тактика допиту

П л а н

1. Поняття, предмет та види допиту.
  2. Етапи підготовки до допиту. План допиту.
  3. Види тактичних прийомів. Зміст систем тактичних прийомів у типових ситуаціях допиту.
  4. Тактика допиту різних учасників кримінального провадження (свідка, заявника, потерпілого, підозрюваного, експерта та ін.).
  5. Особливості проведення допиту малолітніх та неповнолітніх осіб. Тактика допиту за участю захисника допитуваного.
  6. Тактичні та психологічні особливості одночасного допиту декількох осіб.
  7. Процесуальні та тактичні особливості судового допиту. Перехресний допит.
  8. Проведення допиту у режимі відеоконференції під час досудового розслідування та судового розгляду.
  9. Фіксація допиту. Застосування звуко- та відеозапису.
- Загальні настанови: вирішіть запропоновані фабули та надайте відповіді на поставлені запитання.

1. При розслідуванні квартирної крадіжки був допитаний К. як підозрюваний. Він повідомив, що нічого не знає про злочин, бо вже місяць перебуває поза містом, у своєї тітки.

Які тактичні прийоми доцільно використовувати у процесі допиту підозрюваного?

2. Л. було звалтовано групою юнаків за таких обставин: біля кінотеатру «Київ» до Л. підійшли незнайомі хлопці, які попросили, щоб вона покликала їх знайому із сусіднього будинку. Л. погодилася їм допомогти. Біля під'їзду юнаки схопили Л. за руки, завели до під'їзду, а потім на горіще

будинку, де і згвалтували. На допиті потерпіла повідомила, що вона нічого не пам'ятає.

Які тактичні прийоми необхідно застосувати слідчому при допиті Л.?

3. При допиті свідка В. були з'ясовані деякі обставини вчиненого кримінального правопорушення. Свідок детально описав саму подію та зовнішність злочинця. Також свідок В. повідомив про те, що чув, як один із злочинців звертався до іншого за прізвиськом, яке здалося йому знайомим, але згадати його В. не може.

Які психологічні закономірності необхідно враховувати, коли допитувана особа забуває окремі факти або обставини?

Які тактичні прийоми можуть бути ефективними в даній ситуації?

Примітка. На занятті візьміть участь в обговоренні планів допиту, які ви склали. Виявіть активність у діловій грі «Модельовання тактики допиту у конфліктній чи безконфліктній ситуації» або «Проведення допиту у режимі відеоконференції» (здійснюється навчальний допит), що проводиться під керівництвом викладача. Виконайте ролі слідчого та інших учасників допиту виконуючи одну із запланованих ролей – слідчого чи іншого учасника допиту за фавулою.

Лабораторна робота 8

Завдання: у позааудиторний час складіть план допиту, дослідивши одну з наведених фавул.

1. 03 січня 20_ року, приблизно о 19 год. 10 хв. з квартири № 19 по вул. Роганська 117, м. Харкова надійшов виклик до чергової частини Індустріального відділу поліції ГУ Національної поліції у Харківській області. У квартирі було виявлено громадянку С., віком 68 років, у непритомному стані та громадянина М., 45 років, зі слідами трьох проникаючих пошкоджень у межах грудної клітини. У коридорі виявлено два закривавлені ножі та численні сліди крові.

Фельдшер відділення швидкої та невідкладної медичної допомоги, що приїхала за викликом раніше, надала первинну

медичну допомогу М., після чого його було госпіталізовано. М. розповів, що між ним та братом К. виникла сварка на ґрунті сформованих неприязних відносин, М. зробив зауваження К. за що останній поранив його двома ножами. Водій бригади швидкої медичної допомоги повідомив слідчому, що їх зустрів К., який і викликав їх та провів до приміщення, попросив терміново допомогти брату, потім сказав, що йому потрібно йти шукати свою дружину Л., яка погрожувала накласти на себе руки і пішла у невідомому напрямку.

Після отримання медичної допомоги мати С. пояснила, що знепритомніла через надмірне хвилювання. Вона розповіла, що у квартирі, крім С., мешкають: старший син М. та молодший син К. зі своєю дружиною Л. У цей день вони вживали спиртні напої. М. не працює у зв'язку із хворобою, К. працює у нічну зміну охоронцем на складі та в денний час вантажником у супермаркеті «Рост». Брати весь час сваряться, останні 5-6 років конфлікт виникав через відсутність постійної роботи М. та браку коштів.

Через три години К. прийшов до чергової частини самостійно, був пригнічений, постійно мовчав, лише повідомив, що дружина знаходиться у міській поліклініці № 18. Л. пояснила слідчому, що звернулася в поліклініку у зв'язку з поганим самопочуттям. Вона тимчасово безробітна, займається хатнім господарством. Відносини між Л. та К. дуже напружені. К. – один серед них працевлаштований та матеріально забезпечує всю сім'ю. Хвороба М. пов'язана із систематичним вживанням наркотичних засобів. Він є улюбленцем матері С., вона завжди виділяла для М. все найкраще. Сварка виникла спочатку через мобільний телефон Л., у якому К. знайшов численні повідомлення від М. Далі Л. пояснила, що близько 18:00 у її чоловіка знову виник конфлікт з братом. М. був у ванній кімнаті і звідти робив йому зауваження та погрожував. Тому К. взяв на кухні, де він сидів, два столові ножі і хотів налякати брата у відповідь на погрози. Коли М. вийшов з ванної кімнати, знову виникла сварка, і М. вдарив К. по обличчю та розповів, що Л. вагітна від нього і хоче бути з ним. К. був

вражений, тож коли Л. підтвердила, що батьком майбутньої дитини є його старший брат, він тричі вдарив М. ножами.

Після госпіталізації М. було прооперовано, протягом доби він помер через значну втрату крові. Після проведення огляду тіла та отримання пояснень хірургів стало відомо, що смерть настала у результаті нанесення трьох ударів у ділянку грудної клітини та повороту кожного ножа всередині тіла навколо своєї осі на 15 градусів за годинниковою стрілкою з метою збільшення розміру проникаючих пошкоджень. Слідчий вирішив допитати К.

2. У Центральному парку відпочинку м. Харкова 02.02.20__ р. знайдено обгорілий труп жінки похилого віку. На місці події документів, що посвідчують особу потерпілої, не виявлено. Під час огляду місця події біля трупа було знайдено:

- 1) зв'язку ключів від квартири;
- 2) молоток зі слідами речовини бурого кольору на рукоятці;
- 3) пластикову каністру із залишками бензину та поліетиленову кришку, на краях якої виявлено ворсу, походження якої невідоме.

Від вул. Новгородської у напрямку до місця події на снігу було виявлено дві доріжки слідів, серед них: два чітких, один з яких утворений взуттям для правої ноги, другий – взуттям для лівої ноги. Слід, утворений взуттям для правої ноги, має відбиток підметки, проміжної частини і підбора, схожий на слід, залишений взуттям особи жіночої статі. Слід, утворений взуттям для лівої ноги, має відбиток лише підметки і проміжної частини, відбиток підбора відсутній. Даний відбиток схожий на такий, що залишений особою чоловічої статі.

З метою встановлення особи потерпілої та очевидців злочину були проведені оперативно-розшукові заходи, зокрема, поквартирний обхід будинків, які знаходяться поблизу місця події, а також опитано їх мешканців. За характерними ознаками ключів, знайдених на місці події, встановлено, що потерпіла В. 28.03.1945 р. н. мешкала за адресою вул. Липова 7, кв.25.

Зі слів сусідів і чергової під'їзду, в день убивства В. відвідував її онук М. О 16 год. бабуся і онук виходили разом із

під'їзду. Близька подруга потерпілої К. під час допиту заявила, що В. висловлювала намір позбавити онука спадщини за те, що він зловживає спиртними напоями та програє гроші у букмекерських конторах.

Під час затримання у М. було вилучено чоловічі шкіряні рукавички з характерним запахом бензину, а також взуття, розмір і підошва якого були схожі на слід, утворений взуттям лівої ноги, виявлений на місці події.

М. заявив, що він нічого не знає про вбивство і цей день провів у букмекерській конторі «Паріатч», яка знаходиться за адресою: м. Харків, вул. Ярослава Мудрого, 30А. Допитана адміністратор букмекерської контори «Паріатч» підтвердила, що М. дійсно був у цей день у салоні з 18 до 22 год.

Висновком трасологічної експертизи встановлено, що взуття, вилучене у М., має одну групову належність зі слідами, виявленими на місці події. За висновком судово-медичної експертизи смерть В. наступила між 16 – 17 год.

3. У лісовому масиві поблизу с. Попівка 20.05.20__ р. виявлено частини трупу жінки, особа якої була встановлена за результатами проведення відповідних оперативно-розшукових заходів. Чоловік потерпілої Б. заявив, що вбивство його жінки могла вчинити його коханка О., яка давно намагалася зруйнувати його родину. З його слів, О. проявляла себе як досить егоїстична та психопатична жінка, яка готова будь-якими засобами досягти своєї мети.

Сусіди потерпілої розповіли про те, що її чоловік вже декілька місяців не проживав разом із родиною, але додому інколи приходив. Мати потерпілої Н. на допиті заявила, що її зять завжди погано ставився до доньки, а їх стосунки давно були поганими.

Висновком судово-медичної експертизи встановлено, що розчленування трупа було посмертним, здійснювалось за допомогою ріжучого предмета, можливо, садовим ножом.

Список додаткової літератури

Баранчук В. В. Тактика встановлення психологічного контакту при допиті: монографія. Харків: Апостіль, 2019. 196 с.

Демидова Є. Є. Тактика допиту обізнаних осіб: монографія. Харків: Апостіль, 2013. 232 с.

Домашенко О. М. Тактичні помилки у слідчій діяльності: монографія. Харків: Апостіль, 2019. 168 с.

Затенацький Д. В. Ідеальні сліди в криміналістиці (техніко-криміналістичні та тактичні прийоми їх актуалізації): монографія. Харків: Право, 2010. 160 с.

Зейкан Я. П. Прямий і перехресний допит у суді: навч.-практ. посібник. Київ: Алерта, 2017. 368 с.

Колесникова І. А. Тактика виявлення та нейтралізації добросовісних помилок у показаннях свідків: монографія. Харків: Апостіль, 2014. 184 с.

Коновалова В. Е. Допрос: тактика и психология: учеб. пособие. Харьков: ФЛ Вапнярчук Н. Н., 2006. 176 с.

Коновалова В. Е., Шепітько В. Ю. Криміналістическая тактика: теории и тенденции: учеб. пособие. Харьков: Гриф, 1997. 256 с.

Перехресний допит у суді: навч.-практ. посібник / О. С. Александров, С. П. Гришин, Я. П. Зейкан. Київ: Алерта, 2015. 526 с.

Фунікова О. В. Теоретичні основи класифікації запитань у криміналістиці: монографія. Харків: Право, 2008. 144 с.

Шепітько В. Ю. Допит: наук.-практ. посібник. Харків: КримАрт, 1998. 33 с.

Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз): монографія. Харків: Харків юрид., 2007. 432 с.

Практичне заняття 16

Тема 15. Обшук

П л а н

1. Поняття та завдання обшуку. Місце обшуку в системі слідчих (розшукових) дій.

2. Підстави для проведення обшуку в контексті конституційних та міжнародно-правових гарантій недоторканості особи та її житла.

3. Підготовка до проведення обшуку. Особливості застосування спеціальних знань.

4. Системи тактичних прийомів обшуку.

5. Тактичні особливості проведення різних видів обшуку.

6. Фіксація результатів обшуку.

У процесі заняття студенти розв'язують ситуаційні завдання з метою отримання практичних навичок пошуку різних видів об'єктів та складання відповідних процесуальних документів.

Завдання: вирішіть запропоновані фабули і дайте відповіді на запитання.

1. Слідчий слідчого відділу Московського відділу поліції ГУНП Харківській області о 23 год 30 хв прийняв рішення провести обшук за місцем проживання громадянина П., 1975 р. н., який був затриманий у місті та мав при собі чотири набой для вогнепальної зброї.

Встановлено, що громадянин П. мешкає у кімнаті гуртожитку заводу ім. Малишева разом із громадянином К., 1968 р. н. Обшук кімнати проведено з 3 до 4 години ранку.

1. Чи є в даному випадку правові підстави для проведення обшуку?

2. Хто повинен входити до складу слідчо-оперативної групи для проведення обшуку?

3. Чи може бути проведений обшук за відсутності одного із мешканців кімнати?

2. У процесі розслідування кримінального провадження у слідчого виникла необхідність вилучити документи фінансово-господарської діяльності ТОВ «Опал», які знаходилися в сейфі фінансового директора даного підприємства. Встановлено, що ТОВ «Опал» має власну службу безпеки, до складу якої входять колишні працівники правоохоронних органів. На вході до офісу цілодобово здійснюється відеоспостереження та чергують два охоронці.

1. Яку слідчу (розшукову) дію доречно провести в даному випадку з метою вилучення документів?

2. Визначте тактичні особливості ситуації розслідування.

3. Перед проведенням обшуку у помешканні слідчий оголосив підозрюваному ухвалу про проведення обшуку з метою вилучення вогнепальної зброї. Після ознайомлення з ухвалою підозрюваний добровільно видав слідчому пістолет ТТ і став вимагати не проводити подальший обшук, мотивуючи свою вимогу добровільною видачею зброї.

1. Чи є вимога підозрюваного обґрунтованою?

2. Яку позицію має зайняти слідчий?

Список додаткової літератури

Денисюк С. Ф., Шепитько В. Ю. Обыск в системе следственных действий (Тактико-криминалистические проблемы). Харьков: Консум, 1999. 159 с.

Кікінчук В. В., Бугайчук К. Л., Малярова В. О., Матюшкова Т. П. Процесуальний порядок та тактичні особливості здійснення слідчих (розшукових) дій: науково-методичні рекомендації. Харків : ХНУВС, 2018. 101 с.

Коновалова В. Е., Шепитько В. Ю. Обыск: тактика и психология. Харьков: Гриф, 1997. 256 с.

Чаплинський К.О. Тактика проведення окремих слідчих дій: монографія. Дніпропетровськ: Дніпропетровський ун-т внутр. справ, 2006. 308 с.

Практичне заняття 17

Тема 16. Пред'явлення для впізнання

П л а н

1. Поняття, види і завдання пред'явлення для впізнання.
2. Відмінності пред'явлення для впізнання від інших слідчих (розшукових) дій.
3. Тактичні і психологічні особливості попереднього допиту особи, яка впізнає.
4. Підготовка до пред'явлення для впізнання.
5. Тактичні особливості пред'явлення для впізнання:
  - а) живих осіб;
  - б) трупів і частин розчленованого трупа;
  - в) предметів і тварин.
6. Організація та проведення пред'явлення для впізнання: за фотографічними знімками, за матеріалами відеозапису, поза візуальним та аудіоспостереженням, за голосом, у режимі відеоконференції.
7. Фіксація процесу і результатів пред'явлення для впізнання. Оцінка результатів упізнання.

Ділова гра «Пред'явлення для впізнання»

Студенти шляхом жеребкування отримують індивідуальні завдання щодо проведення в позааудиторний час пред'явлення для впізнання: 1) живих осіб; 2) предметів; 3) живих осіб за фотознімками; 4) живих осіб за матеріалами відеозапису; 5) поза візуальним та аудіоспостереженням; 6) за голосом; 7) у режимі відеоконференції. Проведення отриманого виду пред'явлення для впізнання фіксується студентами шляхом відеозапису з його подальшим переглядом іншими студентами групи (в аудиторії або в інтернет-доступі) та обговоренням.

На основі аналізу запропонованих нижче варіантів протоколів пред'явлення для впізнання різних об'єктів зверніть увагу на такі моменти:

- повноту і точність виявлених у ході впізнання обставин, за яких особа, яка впізнає, спостерігала відповідний об'єкт; ознаки й особливості, за якими провадилося впізнання;
- наявність порушень процесуального або тактичного характеру при проведенні впізнання;
- правильність використання науково-технічних засобів;
- інші критичні зауваження.

В а р і а н т 1

ПРОТОКОЛ

пред'явлення для впізнання

м. Харків

22 квітня 20__ р.

Слідчий СВ Індустріального ВП ГУНП в Харківській області М. у морзі ХОБСМЕ при денному освітленні, у присутності понять Р. (22 червня 1980 року народження, який мешкає за адресою: м. Харків, вул. Тарасівська, 22, кв. 33) і К. (09 серпня 1970 року народження, який мешкає в м. Харкові, пр. Гагаріна, 5, кв. 74) згідно зі ст. 223, 229, 230, 231 КП України пред'явив для впізнання Г. частини розчленованого жіночого трупа: дві руки, знайдені 20 березня 201__ р. на смітнику, розташованому біля заводу ім. Малишева, і праву ногу, виявлену 23 березня 20__ р. у ящику для сміття по пров. Забайкальському.

Частини трупа без одягу знаходяться на секційному столі. Біля частин трупа на сусідньому столі розкладено залишки речей: шматки жіночих колготок, светра, жіночий годинник та імпортна кросівка червоного кольору, надягнута на стопу правої ноги.

На запитання слідчого про те, чи належать пред'явлені частини трупа її дочці, свідок Г., уважно оглянувши частини розчленованого трупа жінки, заявила: «Пред'явлені мені руки жінки за загальним виглядом нагадують мені руки моєї зниклої дочки Г. Праву руку я також впізнаю за шрамом, який формою

схожий на зірочку та розташований на зовнішній частині плеча вище ліктьового суглоба. Ліву руку я впізнаю за лінійним шрамом на зовнішній частині першої фаланги мізинця. Тому я вважаю, що пред'явлені мені частини трупа є частинами трупа моєї доньки». На запитання про те, хто, крім неї, може встановити особу невпізаного трупа, свідок відповіла, що у доньки є співмешканець, який зараз проживає за адресою: м. Харків, вул. Єлізарова, 45.

Крім того, на запитання слідчого, чи не впізнає вона серед пред'явлених їй речей залишки одягу і жіночий годинник такими, що належали її дочці, Г., уважно оглянувши їх, вказала на шматок светра та годинник і заявила: «Саме цей годинник та такий светр були на дочці в день її виходу з дому».

Пред'явлення для впізнання фіксувалося на відеокамеру фірми «SONY».

Впізнання розпочато о 15 год 20 хв, закінчено о 15 год 55 хв.

Від понятих і учасників впізнання заяв і доповнень не надійшло.

Усе записано правильно.

Особа, яка впізнавала	(підпис)	(розшифровка підпису)
Поняті	(підписи)	(розшифровка підписів)
Слідчий	(підпис)	(розшифровка підпису)

В а р і а н т 2

ПРОТОКОЛ пред'явлення для впізнання

м. Харків

20 лютого 20_ р.

Слідчий СВ Московського ВП ГУНП в Харківській області Б. у приміщенні зазначеного райвідділу з додержанням вимог ст.ст. 223, 229, 231 КПК України в присутності понятих К. (20 лютого 1982 року народження, яка мешкає за адресою:

м. Харків, вул. Краснодарська, 2, кв. 3) і Ш. (05 травня 1968 року народження, який мешкає за адресою: м. Харків, вул. Краснодарська, 5, кв. 75) з метою встановлення належності речей, вилучених у громадянина Б., пред'явив для впізнання потерпілому О. такі речі:

- 1) чоловічий годинник «Командирські» № 7321790-ВР із браслетом з металу білого кольору (кількість – 1 шт.);
- 2) шкіряні чоловічі куртки рудого кольору (кількість – 3 шт.);
- 3) дипломати темних кольорів фірми «SONADA» (кількість – 4 шт.);
- 4) стародавні набори фужерів із срібла (кількість – 2 шт.).

На чоловічих куртках було встановлено бірки з номерами «1», «2», «3».

До чотирьох дипломатів чорного кольору слідчий прикріпив бірки з цифрами «1», «2», «3», «4». Серед пред'явлених для впізнання дипломатів першим справа, з биркою «4», був покладений дипломат, вилучений під час обшуку в громадянина С.

На запитання слідчого до потерпілого О. про те, чи не впізнає він серед пред'явлених викрадені з його автомобіля речі, після їх огляду заявив: «У мене був такий самий дипломат фірми «SONADA», який є серед пред'явлених мені дипломатів першим справа, з биркою «4»: саме такої форми, такого ж відтінку чорного кольору, з того ж матеріалу гладкої чорної шкіри і з таким самим устроєм кодового замка, який зламано. Крім того, на ріжку кришки дипломата відсутній трикутний кутик, виготовлений із металу жовтого кольору. Замість нього мій знайомий слюсар М. виготовив трикутний кутик з металу білого кольору».

Потерпілий констатував, що за кольором, фасоном та загальним ступенем зношення впізнає свою шкіряну куртку.

Оглянувши пред'явлений годинник «Командирський», О. зазначив: «За кольором корпусу та формою цифр впізнаю свій годинник. Також хочу додати, що на його зворотньому боці є напис «Дорогому брату на добру пам'ять», власноруч виконаний моїм братом, який працював гравером і загинув у минулому році».

Інші речі О. не впізнав. Упізнані речі були сфотографовані фотоапаратом фірми «KODAK».

Учасникам пред'явлення для впізнання пояснено їх право робити зауваження і доповнення, що заносяться до протоколу, а понятим — обов'язок засвідчити факт, зміст і результати пред'явлення для впізнання. На прохання учасників впізнання слідчий зачитав протокол уголос.

Від понятих і учасників впізнання заяв і доповнень не надійшло.

Усе записано вірно.

Особа, яка впізнавала	(підпис)	(розшифровка підпису)
Поняті	(підписи)	(розшифровка підписів)
Слідчий	(підпис)	(розшифровка підпису)

Під час заняття демонструється відеофільм «Тактика пред'явлення для впізнання» (8 хв.) з подальшим його обговоренням.

Список додаткової літератури

Лук'янчиков Б. Є., Лук'янчиков Є. Д., Петряев С. Ю. Криміналістична ідентифікація об'єктів за ідеальними відображеннями: монографія. Київ: НТУУ «КПІ», 2016. 204 с.

Галаган В. І., Басиста І. В. Процесуальний порядок і тактика пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням того, кого впізнають: монографія. Івано-Франківськ: КНУВС. 2007. 235 с.

Лук'янчиков Є. Д., Моїсєєв О. М. Пред'явлення для впізнання: навч. посібник. Макіївка: Графіті, 1998. 104 с.

Чаплинський К. О. Тактика пред'явлення для впізнання при розслідуванні злочинів проти життя, здоров'я, волі та статевої недоторканості особи: навч.-практ. посібник. Дніпропетровськ: УМВС України в Дніпропетровській області, ДДУВС, 2007. 103 с.

Практичне заняття 18

Тема 17. Слідчий експеримент

П л а н

1. Сутність слідчого експерименту.
2. Мета і види слідчого експерименту.
3. Підготовка до проведення слідчого експерименту.
4. Процесуальні і тактичні правила проведення слідчого експерименту.

5. Особливості перевірки показань на місці.

6. Фіксація результатів слідчого експерименту.

На занятті може демонструватися відеофільм (10 хв.) з подальшим його обговоренням.

Загальні настанови: відповідно до умов фабули розробіть план проведення слідчого експерименту (або перевірки показань на місці). Укажіть: а) місце; б) час; в) умови і обстановку проведення, знаряддя і засоби для дослідів або демонстрації; г) учасників і кількість понять; г) порядок їх розміщення і дії у процесі проведення; д) способи і особливості фіксації результатів експерименту.

1. За підозрою у крадіжці телефонного кабеля був затриманий К. Під час допиту К. повідомив, що 26 вересня 20__ р., приблизно о 03-00, він знаходився біля багатопверхового будинку, розташованого за адресою: м. Краматорськ, бульвар Краматорський 15. Далі він пройшов через незачинені входні двері восьмого під'їзду будинку, де побачив відчинені двері, які ведуть до підвалу. Після чого К. скористався вільним доступом і прослідував до приміщення підвалу, де з метою збору чорного металу вчинив крадіжку телефонного кабеля шляхом демонтажу. Внаслідок злочину було незаконно вилучено телефонний кабель ТПП 200х2х0,4 у кількості 25 м. Викрадений телефонний кабель К. обпалив та отриману мідну проволочку продав. Підозрюваний погодився на участь у слідчому експерименті.

Під час досудового розслідування встановлено, що К. за період з 25.05. 20__р. по 26.09.20__ р. всього вчинив 6 епізодів крадіжок телефонного кабеля з підвальних приміщень багатоповерхівок у м. Краматорськ. За висновком судової товарознавчої експертизи загальна вартість викраденого обладнання склала 23493 гривень 90 копійок.

2. За підозрою у вчиненні замаху на умисне вбивство громадянина К. була затримана Н. Під час допиту Н. повідомила, що 22 березня 2014 року приблизно о 19-00 разом з К. розпивала спиртні напої за місцем тимчасового мешкання у квартирі за адресою м. Нікополь, вул. Подгорна, 3, кв.15. Діти, які проживають разом з ними, на той час перебували в дитячому садку. Разом з К. вона сходила до магазину за покупками. Коли повернулися, вони вжили спиртні напої.

К. згадав, що потрібно заплатити власнику за оренду житла, та запитав у неї про гроші, на що вона відповіла, що гроші в нього були в кишені. К. почав їх шукати, але не зміг знайти. На цьому ґрунті між ними виникла сварка. Н. схопила сокиру (на той момент потерпілий сидів на стільці в кухні) і вдарила його лезом сокири. Потерпілий словами намагався спинити її, питаючи: «Що ти робиш?» Коли він спробував забрати сокиру, вона впала на підлогу, а К. встиг сокиру відкинути вбік. Також підозрювана зазначила: коли вона перший раз нанесла потерпілому удар, той знаходився на кухні. Коли наносила інші удари, вона не пам'ятає, але пам'ятає, що вдарила його один раз по голові, один раз по шиї та один раз по руках. При цьому Н. заявила, що не мала наміру вбити потерпілого і що вона не погрожувала йому вбивством.

Під час огляду місця події слідчим у квартирі за зазначеною адресою було виявлено плями бурого кольору та вилучено сокиру.

Потерпілий К. під час допиту повідомив, що він закінчив роботу приблизно о 17-00 год і повернувся додому. Після вжиття спиртних напоїв разом з Н. він пішов відпочивати до кімнати і ліг у ліжко. Він точно не пам'ятає обставини, за яких Н. стала наносити йому тілесні ушкодження сокирою. Пам'ятає, що просив її це не робити, забирав сокиру, коли біла

його обухом сокири. Потім пам'ятає, як вона вдарила лезом сокири по обличчю. Він почав втрачати свідомість. Коли прийшов до тями, Н. стояла над ним та замахувалася сокирою. Він встиг відхилитись, і удар пройшов по шиї. Коли обвинувачена замахувалась сокирою, то вона погрожувала йому вбивством. Потім Н. вийшла з будинку, а він зачинив двері й зателефонував до швидкої медичної допомоги. Коли приїхала швидка медична допомога, Н. зайшла до кімнати, стала збоку та перелякано на нього дивилася, а потім поїхала до лікарні разом з ним. У подальшому йому впродовж місяця надавали допомогу в умовах стаціонару.

Слідчий вирішив провести слідчий експеримент за участю потерпілого

3. За підозрою в крадіжці продуктів харчування з комерційного ларька «Атол» 12.05.2018 р. були заарештовані Т. та К. Продавчиня С. пояснила, що 12.05.2018 р. о 18 год вона закрила ларьок і була відсутня на місці 30 хв, а коли прийшла, то побачила, що замок від дверей пошкоджений.

Один з допитаних по справі свідків І. показав, що напередодні крадіжки 11.05.2018 р. він близько 19 год стояв і курив на балконі своєї квартири, розташованої на другому поверсі 9-поверхового будинку і бачив К. і Т., які сиділи на лавочці спортивного майданчика навпроти його будинку і домовлялися обікрасти ларьок. Так, зокрема, він чув, як К. сказав Т.: «Підготуй свій інструмент на завтра, щоб одразу після справи ми завезли товар до Г. у гараж». На другий день І. стало відомо, що в їх районі було вчинено крадіжку з комерційного ларька «Атол».

Слідчому, який проводив огляд місця події, І. заявив, що К. та Т. він знає як своїх сусідів. Факту знайомства зі свідком підозрювані не заперечували, однак категорично заперечували свою причетність до вчинення крадіжки і стверджували, що було вже темно, отже, і І., який стояв на балконі другого поверху, не міг їх бачити. Більше того, спортивний майданчик розташований від будинку І. на значній відстані, а тому свідок не міг чути, про що вони розмовляли. Крім того, К. зазначив, що ввечері 12.05.2018 р. він грав у

доміно із приятелями по двору і близько 18 год він, дійсно, відлучався додому і о 18.30 повернувся, але за такий короткий час він фізично не зміг би вчинити крадіжку, бо до ларька тільки в один бік пішки добиратися близько 15 хв. Слідчий вирішив, що необхідне проведення слідчого експерименту.

4. У справі про розбійницький напад і вбивство громадянки Кирсевої були затримані підозрювані М. і О. На допитах вони зізналися у вчиненні злочину і дали такі показання. Вранці 2 січня 2018 р. перебуваючи в нетверезому стані, по дорозі додому, біля будинку № 8 по вул. Карла Лібкнехта, вони зустріли потерпілу К. яка проходила повз них. М. догнав її, схопив за комір і повалив на землю. Відібравши в потерпілої гроші, М. наніс їй кілька ударів ногами в голову. Від заподіяних тілесних ушкоджень К. померла.

Того ж дня, 2 січня, під час огляду місця події біля трупа К. знайдено рукавичку, пакет і шнурок, а також виявлено «доріжку» слідів. Встановлено, що ці предмети належали підозрюваним. Щодо слідів ніг, то за розмірами та індивідуальним особливостями малюнку протектора вони співпадали з взуттям, вилученим у підозрюваного М. Результати судово-медичної експертизи трупа К. показали, що смерть наступила внаслідок крововиливу в підшкірно-жирову клітковину шиї і перелому під'язичної кістки внаслідок здавлювання органів шиї пальцями кисті людини. Це суперечило показанням М. і О. З метою перевірки отриманих показань слідчий вирішив провести слідчий експеримент.

(зразок)

ПРОТОКОЛ
слідчого експерименту
(з метою перевірки показань підозрюваного)

м. _____ " _____ " _____ 20_ р.

Час початку слідчої дії ___ год. ___ хв.

Слідчий _____
в присутності понять:

1. _____
прож. _____
2. _____
прож. _____
захисника: _____
підозрюваного: _____
за участю: спеціаліста _____
статиста _____

у приміщенні (на території) _____
відповідно до вимог ст. 240 КПК України здійснив слідчий експеримент з метою перевірки показань підозрюваного _____ (П.І.Б.), про що відповідно до вимог ст.104 склав цей протокол.

Всім учасникам слідчої дії роз'яснено їх право бути присутніми при всіх діях слідчого і робити зауваження, що підлягають занесенню у протокол відповідно до ст. 104 КПК України.

Перед початком слідчої дії її учасникам відповідно до вимог ст.107 КПК України повідомлено, що під час слідчого експерименту буде застосовуватись відеозапис, який здійснюватиметься спеціалістом _____ за допомогою відеокамери моделі _____ № _____ на носій _____ об'ємом _____ Мб.

Понятим (прізвища та ініціали) роз'яснено їх обов'язок засвідчити проведення слідчої дії, не розголошувати відомості

щодо проведеної дії та в разі необхідності надати в суді свідчення відповідно до ст.66, 223 КПК України ____ (підпис).

Спеціалісту (прізвище та ініціали) роз'яснено права й обов'язки відповідно до ст.71 КПК України ____ (підпис).

Підозрюваному (прізвище та ініціали) роз'яснено права й обов'язки відповідно до ст.42 КПК України ____ (підпис).

Підозрюваному (прізвище та ініціали) відповідно до вимог ст.63 Конституції України роз'яснено право відмовитись від дачі показань або пояснень щодо себе, членів родини і близьких родичів, коло яких визначено законом ____ (підпис).

Під час проведення слідчої дії застосовувались такі технічні засоби (манекен, муляж, макет, тощо) _____.

Учасникам роз'яснено порядок проведення слідчої дії: зазначено, що підозрюваний указує і демонструє самостійно напрямок і маршрут руху, орієнтири і об'єкти на місцевості, окремі дії. Інші учасники рухаються услід за ним. Іншим учасникам забороняється ставити навідні запитання та виконувати навідні дії.

Запитання слідчого: «Підозрюваний (П.І.Б.), чи згодні Ви добровільно розповісти і показати на місці обставини події, що відбулася» " ____ 20 р.?"

Пояснення підозрюваного: " _____".

Запитання слідчого: "В який пункт нам необхідно прослідувати?"

Пояснення підозрюваного: " _____".

Час ____ год ____ хв. Відеозапис зупинено у зв'язку з виїздом слідчої групи до _____ (найменування пункту).

Час ____ год ____ хв. Відеозапис відновлено. Слідча група прибула в пункт _____. Спостерігаються такі орієнтири _____.

Підозрюваний дав такі пояснення _____.

При цьому підозрюваний указав на такі об'єкти, орієнтири: _____.

Підозрюваний продемонстрував наступні дії _____.

Слідчий експеримент закінчено ____ год. ____ хв.

Відеозапис припинено. Час ____ год. ____ хв.

Протокол прочитано, записано вірно, зауважень від учасників слідчої дії не надійшло.

Підозрюваний	
прізвище, ініціали	(підпис)
Поняті	
1. (підпис)	прізвище, ініціали
2. (підпис)	прізвище, ініціали
Спеціаліст	(підпис) прізвище, ініціали
Слідчий	(підпис) прізвище, ініціали

Список додаткової літератури

Бондар В. С. Особливості підготовки та проведення слідчого експерименту під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених із застосуванням вогнепальної зброї. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. Вип. 1. С. 208–219. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2018_1_26 (дата звернення: 18.06.2019).

Журавель В. А. Деякі проблемні питання провадження слідчих (розшукових) дій за чинним КПК України. *Вибрані твори*. Харків : Апостіль, 2016. С.305-307.

Лиховид І. Слідчий експеримент як самостійна слідча дія. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 4. Київ: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрНУ. С.156-159.

Негребецький В. В. Експериментальний метод під час проведення слідчих (розшукових) дій. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. Вип. № 5. Київ: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрНУ. С. 248–252.

Чаплинський К. О. Слідчий експеримент як об'єкт криміналістичного дослідження. *Вісник Академії митної*

служби України. Серія «Право». Дніпро : Акад. митної служби України, 2011. № 2(7). С. 145–150.

Чернецький О. К. Слідчий експеримент як самостійна слідча дія. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики.* Вип. 8. Харків : Право, 2008. С. 172–177.

Шепітько В. Ю. Відтворення обстановки і обставин події: сутність, зміст, тактика. *Слідча практика України.* Харків: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2009. Вип. 7. С. 7–14.

Ярамышьян Ш. Ш. Особенности следственного эксперимента при расследовании дорожно-транспортного происшествия. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики.* Харків : Право, 2004. Вип.4. С.162–167.

Практичне заняття 19

Тема 18. Залучення експертів та проведення судових експертиз

П л а н

1. Поняття та значення судової експертизи. Класифікація судових експертиз.

2. Предмет, методи та завдання судової експертизи.

3. Підстави та порядок залучення експерта.

4. Система судово-експертних установ в Україні.

5. Підготовка матеріалів до призначення судової експертизи (залучення експерта), визначення мети та обсягу дослідження, формулювання питань експерту, підготовка зразків для експертизи.

6. Висновок експерта, його структура і зміст. Форми експертних висновків.

7. Критерії оцінки висновку експерта як джерела доказів. Експертні недоліки і помилки.

Загальні настанови: під час заняття обдумайте та обговоріть з викладачем питання плану. Вирішіть запропоно-

вані нижче фабули, уважно вивчаючи експертні висновки, клопотання та ухвали про призначення судових експертиз (залучення експерта), аналізуючи їх структуру, зміст та форму. Визначте (під керівництвом викладача) помилки та недоліки процесуальних документів.

З а в д а н н я : проаналізуйте наведені фабули, визначте дії слідчого у кожній ситуації. Користуючись «Науково-методичними рекомендаціями з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень», сформулюйте питання експертам у кожній конкретній ситуації.

1. 12 грудня 2019 року в квартирі № 362 по вул. Миру 8, виявлено труп В., яка, ймовірно, покінчила життя самогубством шляхом повішання, та передсмертну записку із текстом «Терпіти погрози більше немає сил, доньку прошу відвести до батька». Які об'єкти підлягатимуть експертному дослідженню? Яких експертів необхідно залучити у даному випадку? Сформулюйте питання експертам.

Які об'єкти, зразки та матеріали необхідні для проведення кожного виду експертиз?

2. У період часу з 03.00 год до 03.30 год 12.04.2019 р. гр. Б. шляхом пошкодження металопластикового вікна проник у приміщення спортивного клубу «Старт» і таємно викрав товарно-матеріальні цінності на загальну суму 10000 грн. Під час огляду місця події виявлено і вилучено два сліди, ймовірно, рукавиць. Окрім того, під час розслідування вилучено відео-запис із камер внутрішнього відеоспостереження спортивного клубу, де особа, схожа на гр. Б., пошкоджує вікно та проникає у приміщення. Під час обшуку квартири гр. Б. виявлено 2 пари рукавиць. Свою причетність до злочину гр. Б. заперечує.

Визначте види експертиз, які необхідно призначити, та сформулюйте питання експертам.

3. Під час судового розгляду справи по обвинуваченню громадянина К. у вчиненні кримінального правопорушення за ст. 115 КК України (Умисне вбивство) було з'ясовано, що при проведенні первинної судово-психологічної експертизи експерт використовував як об'єкти дослідження показання

свідків, отриманих на досудовому слідстві. Під час судового слідства ті самі свідки надали суду дещо інші показання. Допитаний у судовому засіданні судовий експерт повідомив, що змінені показання свідків можуть вплинути на результати судово-психологічної експертизи.

Який вид експертизи необхідно призначити для дослідження змінених показань (первинну, повторну чи додаткову)? Аргументуйте свою відповідь.

4. У справі по обвинуваченню бухгалтера К. у вчиненні кримінального правопорушення за ст. 191 КК України (Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем) проведено судово-почеркознавчу експертизу, за результатами якої встановлено належність підпису, виконаного на ордері від 11.09.2018 р., гр-ну К. Під час досудового розслідування встановлено, що гр-на К. було звільнено з посади 25.01.2018 р., після чого він жодного разу на підприємстві не з'являвся. Слідчий вирішив з'ясувати такі питання: 1) чи є бланк ордера підробленим; 2) чи містяться в ордері сліди підробки та 3) чи виконаний підпис саме у вересні 2019 р.

Які види експертиз необхідно призначити? Сформулюйте питання експертам.

5. За результатами допиту потерпілої С. встановлено, що внаслідок нанесення тілесних ушкоджень потерпілій могли виникнути переломи кісток рук і ніг, які впливають на ступінь тяжкості тілесних ушкоджень та, як наслідок, на кваліфікацію кримінального правопорушення. У висновку судово-медичної експертизи детальний опис переломів кісток відсутній, і вони не були враховані під час формулювання висновку експерта.

Який вид експертизи (первинну, додаткову, повторну) необхідно призначити для встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень? Сформулюйте питання експертові та визначте, чи можна залучати того самого експерта, який виконував первинну судово-медичну експертизу.

6. Розслідуючи злочин за ст. 368 КК України (Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою), слідчий під час оцінки висновку експертизи

звукозапису, в якому експерт надав стенограму бесіди 2-х осіб та встановив ідентифікацію дикторів за голосом, встановив, що гр. К. згідно з попередніми домовленостями 22.11.2018 р. передав гр-ну В. 1000 доларів США. Однак на допиті гр. К. стверджував, що хабара він гр-ну В. не давав, а лише надав документи на підпис, а звукозапис був підроблений шляхом монтажу. Слідчий склав клопотання про призначення додаткової експертизи звукозапису.

Сформулюйте питання експертові.

7. Під час огляду ділянки лісової місцевості на гілці дерева, яка розташована на висоті 2,5 метри, виявлено повішене тіло чоловіка віком 45–50 років. Труп був підвішений за допомогою мотузки, з якої утворено петлю. Петля закріплена на гілці дерева за допомогою вузлів. Мотузка з вузлами і петлями вилучена слідчим разом з частиною гілки, а з шиї трупа – шляхом послаблення петлі та зняття її з шиї трупа без порушення цілісності вузлів і петель. Слідчий вирішив надіслати вузли та петлі на експертизу.

Які питання підлягають вирішенню?

Лабораторна робота 9

Завдання: у позааудиторний час у письмовій формі складіть клопотання слідчого (адвоката) про залучення експерта (призначення експертизи) за фабулою, що визначена викладачем, та ухвалу слідчого судді про призначення відповідної судової експертизи.

1. При огляді місця події біля трупа І. знайдено стрілянну гільзу. Під час судово-медичного дослідження з трупа було вилучено кулю. У підозрюваного З. під час обшуку виявлено пістолет «ТТ». Слідчий виніс клопотання про залучення експерта (призначення експертизи), а слідчий суддя – ухвалу про призначення експертизи.

2. На місці події (крадіжка зі зломом) виявлено чіткий слід взуття. Підозрюваний у вчиненому злочині гр. А. на допиті повідомив, що його не було на місці події (був відсутнім на цей

час у місті). Слідчий вилучив у підозрюваного дві пари взуття і вирішив залучити експерта (призначити експертизу).

3. При огляді місця ДТП слідчий виявив уламки скла. Автомобіль, який було затримано, мав розбитий розсіювач фари. Слідчий вирішив залучити експерта (призначити експертизу).

4. На уламку скла з місця крадіжки виявлено чіткі сліди рук. Під час розслідування затримано підозрюваних І., П. і К. Слідчий залучив експерта (призначив експертизу).

(зразок)

**Слідчому судді
Холодногірського
районного суду м. Харкова
Клопотання про залучення експерта
(фрагмент)**

Слідчий _____,
(посада, найменування органу, ініціали, прізвище)

розглянувши матеріали кримінального провадження, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № _____ від. __.__.20__р., розпочатого за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. __ ст. __ КК України, -

ВСТАНОВИВ:

_____ (короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким було подано клопотання)

Враховуючи зазначене, у кримінальному провадженні виникла необхідність у проведенні _____ експертизи, на вирішення якої

(вид експертизи)

поставити наступні питання: _____

(перелік запитань, які необхідно поставити перед експертом)

Керуючись ст. ст. 40, 242-244, КПК України,

ПРОШУ:

1. Призначити у кримінальному провадженні
№ _____ від _____.20__ р.
_____ експертизу, проведення якої доручити

(вид експертизи)

експертам _____

(найменування та адреса експертної установи)

Для вирішення експертам _____

(найменування експертної установи)

поставити питання: _____

(перелік запитань, які необхідно поставити перед експертом)

2. Доручити слідчому _____

(посада, найменування органу, ініціали, прізвище)

надати до _____

(найменування експертної установи)

ухвалу про призначення _____

(вид експертного дослідження)

та об'єкти дослідження.

.....

Додаток:

Витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань за
№ _____ від _____.20__ р. на 1 арк.

Слідчий _____

(посада, ініціали, прізвище)

(зразок)

Справа № _____
Провадження № _____

У Х В А Л А
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
(фрагмент)

«__» _____ 20__ року
_____ в складі

(найменування суду)

головуючого – слідчого судді _____,

(прізвище, ініціали)

за участю секретаря судового засідання - _____,

(прізвище, ініціали)

слідчого – _____

(прізвище, ініціали)

розглянувши у судовому засіданні в залі суду міста _____
клопотання слідчого _____

(посада, найменування органу, ініціали, прізвище)

про проведення _____ експертизи у кримінальному

(вид експертизи)

провадженні № _____ від __. __. 20__ р. за ознаками
кримінального правопорушення, передбаченого ч. __ ст. __ КК
України,

ВСТАНОВИВ:

__ . __. 20__ року слідчий _____

(посада, найменування органу, ініціали, прізвище)

в рамках здійснення кримінального провадження з проведення
досудового розслідування кримінального правопорушення,
передбаченого ч. __ ст. __ КК України, відомості щодо якого
__ . __. 20__ року внесені до Єдиного реєстру досудових
розслідувань за № _____, звернувся до слідчого судді
з клопотанням про проведення _____ експертизи.

(вид експертизи)

Під час розслідування встановлено, що _____

(короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким було подано клопотання)

Враховуючи зазначене, у кримінальному провадженні виникла необхідність у проведенні _____ експертизи, на вирішення якої _____

(вид експертизи)

поставити наступні питання: _____.

(перелік запитань, які необхідно поставити перед експертом)

Слідчий суддя, дослідивши Витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань, в межах якого подається клопотання, наведені слідчим докази, доходить висновку про наявність підстав для задоволення клопотання, виходячи з наступного.

На виконання вимог ч. 6 ст. 244 КПК України, сторона обвинувачення довела, що для з'ясування обставин, що мають істотне значення для вказаного кримінального провадження, разом з тим з метою надання висновку з питань, що можуть бути предметом судового розгляду, необхідні спеціальні знання, слідчий суддя, враховуючи наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення мети та підстав для проведення вказаної слідчої дії, дійшов висновку про необхідність проведення _____ експертизи.

(вид експертизи)

Керуючись ст. ст. 40, 242-244, КПК України, слідчий суддя

УХВАЛИВ:

Клопотання слідчого _____

(посада, найменування органу, ініціали, прізвище)

про проведення _____ задовольнити.

(вид експертизи)

Призначити у кримінальному провадженні № _____ від ____ . ____ .20 ____ р. _____ експертизу, проведення якої

(вид експертизи)

доручити експертам _____

(найменування та адреса експертної установи)

Для вирішення експертам _____

(найменування експертної установи)

поставити питання:

1. _____

(перелік запитань, які необхідно поставити перед експертом)

Доручити слідчому _____

(посада, найменування органу, ініціали, прізвище)

надати до _____ ухвалу про призначення _____

(найменування експертної установи)

(вид експертного дослідження)

та об'єкти дослідження : _____

(перелік об'єктів, які підлягають дослідженню)

Дозволити слідчому за клопотанням експерта надавати до експертної установи додаткові матеріали і зразки та вчиняти інші дії, пов'язані з проведенням експертизи.

Дозволити слідчому для ознайомлення експерту надати матеріали кримінального провадження (на вимогу).

Попередити експерта про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок та за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

Ухвала оскарженню не підлягає. Заперечення проти неї можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді.

Слідчий суддя _____

(ініціали, прізвище)

Список додаткової літератури

Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. Дата оновлення: 01.01.2019. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: затв. наказом МЮ України від 08.10.1998 р. № 53/5. Дата оновлення: 22.02.2019. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: затв.

наказом МЮ України від 08.10.1998 р. № 53/5. Дата оновлення: 22.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>

Авдеева Г. К. Судова експертиза контрафактної аудіовізуальної продукції: монографія. Харків: Право, 2006. 192 с.

Експертизи у судочинстві України: наук.-практ. посібник / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, І. В. Гори. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 504 с.

Клименко Н. І. Судова експертологія: курс лекцій. Київ : Ін Юре, 2007. 528 с.

Моїсєєв О. М. Експертні технології: теорія формування і практика застосування: монографія. Харків: Апостіль, 2011. 424 с.

Сегай М. Я., Стринжа В. К. Судебная экспертиза материальных следов-отображений (проблемы методологии). Киев : Ін Юре, 1997. 174 с.

Сімакова-Єфремян Е. Б. Теорія і методологія комплексної експертизи контактної-слідової взаємодії об'єктів: монографія. Харків : ВКФ «Гриф», 2004. 176 с.

Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: навч.-довід. посібник / Ю. М. Грошевий, В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько, М. Л. Цимбал та ін. Харків: Одіссей, 2004. 448 с.

Щербаковский М. Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование: учеб.-практ. пособие. Харьков: Эспада, 2005. 544 с.

Експертизи у судовій практиці / за ред. В. Г. Гончаренка. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 386 с.

Розділ 4. МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Практичне заняття 20

Тема 19. Розслідування вбивств при виявленні трупа

П л а н

1. Криміналістична характеристика вбивств при виявленні трупа.
2. Обставини, що підлягають доказуванню.
3. Типові слідчі ситуації і версії.
4. Організація і планування розслідування вбивств при виявленні трупа. Побудова слідчих версій.
5. Слідчі (розшукові) дії (гласні й негласні) і тактичні операції при розслідуванні вбивств при виявленні трупа.
6. Роль негативних обставин при розслідуванні вбивств.

Загальні настанови: під час практичного заняття розв'яжіть ситуаційні завдання за фабулою, запропонованою викладачем. Виконуйте завдання за такою схемою:

- 1) висунення та обґрунтування слідчих версій;
- 2) визначення обставин, що необхідно встановити;
- 3) визначення слідчих (розшукових) дій та їх комплексів (тактичних операцій);
- 4) визначення судових експертиз, що необхідно призначити у провадженні;
- 5) складання плану розслідування.

1. 11 грудня 20__р. о 07 год 35 хв ранку в Холодногірський ВП ГУНП в Харківській області з'явився гр. В. і повідомив, що, вийшовши вранці з дому, розташованого в повр. Криничному, він виявив труп невідомого йому чоловіка із закривавленою головою. При огляді місця події за участю спеціаліста в галузі судової медицини встановлено: труп чоловіка віком 35-40 років. У потиличній ділянці голови – рана

з ушкодженням мозкової речовини. Комір сорочки, що надягнута на труп, залитий кров'ю, проте, слідів крові біля трупа не виявлено. На трупі відсутній верхній одяг і взуття.

При огляді місця події на проїжджій частині дороги навпроти місця знаходження трупа виявлено вдавнені сліди протекторів автомашини і сліди чоловічих черевиків. Провулоч Криничний знаходиться на значному віддаленні від центру міста і забудований приватними будинками сільського типу.

На думку спеціаліста в галузі судової медицини, смерть настала від удару тупим твердим предметом, імовірно, молотком, у лобну ділянку голови спереду, в напрямку зверху вниз.

2. 10 жовтня 20__р. в під час проведення антитерористичної операції працівниками спецпідрозділу Національної поліції КОРД – 2100 (Корпус Оперативно-Раптової Дії) було затримано злочинну групу, яка утримувала заручників. Після завершення операції, при огляді салону одного з автомобілів марки VW T5 Volkswagen Transporter T5, який використовували злочинці, виявлено два трупи невідомих осіб з вогнепальними пораненнями та один труп невідомої особи без видимих ознак насильницької смерті. На задньому сидінні автомобіля знаходилась валіза зеленого кольору. Після відкриття кришки валізи у ній виявлено: два автомати АКМ калібру 7,62 мм та 5,45 мм із зарядженими магазинами; три пістолети «Форт-12»; пістолет системи «Наган» та 34 набої до них; шкіряна папка чорного кольору з документами товариства з обмеженою відповідальністю «Грант»; чотири нові мобільні телефони «Samsung Galaxy J2 2018 Black (SM-J250FZKDSEK)» та три картки пам'яті «Samsung 32GB».

За попередньою інформацією злочинна група займалася рейдерськими захопленнями підприємств та вимаганням грошових коштів у підприємців.

Список додаткової літератури

Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції: монографія. Харків : Апостиль, 2012. 304 с.

Коновалова В. Е. Убийство: искусство расследования: монография. Харьков: Право, 2013. 320 с.

Синчук В. Л. Розслідування вбивств: шляхи вдосконалення: монографія. Харьков: Харків юрид., 2005. 288 с.

Ліщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: монографія. Одеса: Фенікс, 2007. 260 с.

Щур Б. В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик: монографія. Харків: Харків юрид., 2010. 320 с.

Практичне заняття 21

Тема 20. Розслідування деяких видів убивств

П л а н

1. Особливості розслідування вбивств за відсутності трупа.
2. Особливості розслідування вбивств із розчленуванням трупа.
3. Особливості розслідування вбивств на замовлення.
4. Особливості розслідування вбивств, прихованих інсценуванням.

Загальні настанови: під час заняття якомога краще підготуйтеся до виконання лабораторної роботи, складаючи план розслідування вбивства за фабулою, запропонованою викладачем.

У позааудиторний час за однією з наведених фабул складіть план розслідування вбивства, що й стане виконанням лабораторної роботи.

Лабораторна робота 10

1. 25.08.20_р. до Київського відділу поліції Головного управління Національної поліції в Харківській області від громадянина З. надійшла заява такого змісту:

«15.08. о 10 год ранку я та моя дружина Н. виїхали на дачу, яка знаходиться в селищі Покотилівка.

На вокзалі я купив два квитки на потяг, що відходив о 10 год 45 хв. Людей було дуже багато, сісти в один вагон ми не змогли. Я посадив дружину в дитячий вагон, а сам сів в інший. На станції Покотилівка я вийшов із вагона і почав чекати дружину, але її на платформі не було. Я почекав ще два потяги з Харкова і, не дочекавшись дружини, повернувся додому. Приїхав о 10 год вечора. Про зникнення Н. я не повідомляв, бо не хотів засмучувати її матір і сестру, припускаючи, що вона покинула мене, проте повернеться. Тому я сказав, що Н. залишилася на ніч у родички К., володарки сусідньої дачі. Однак коли 20.08. до нас приїхала К. і на запитання родичів відповіла, що Н. у неї не було, а в останній раз вона її бачила місяць тому, я змушений був про все розповісти.

Прошу розшукати мою дружину Н. 1985 р. н. Не виключена можливість, що вона поїхала від мене, про що вона казала неодноразово».

Встановлено, що останні два роки спільного життя подружжя дуже часто сварилося між собою. Крім того, мати З. була проти цього одруження і свого часу вимагала, щоб З. одружився з М., яка їй більше подобалася.

2. На колії, за 100 м від залізничної станції Левада, 28.12.20_р. знайдено труп невідомої людини. Слідчий, який проводив огляд місця події, встановив, що на голові трупа є ушкодження. У кишенях одягу документів, що посвідчують особу потерпілого, не виявлено. За 3 м від трупа і далі на північ від колії залізниці, на стежці, яка веде до переїзду, виявлено сліди взуття.

Оперативно-розшуковими діями встановлено, що біля місця, де знайдено труп, свідки бачили залізничників, які працювали на колії.

3. У затоці р. Дніпро біля м. Києва 12.09.20_р. виявлено нижню частину трупа чоловіка, упаковану в поліетиленовий мішок, перев'язаний білизняною вірьовкою. Спеціаліст висловив припущення, що вузли на вірьовці за зовнішнім

виглядом нагадують рифовий (професійний морський) вузол. Двома днями пізніше в трубі ливнеоточу знайдено верхню частину трупа чоловіка, упаковану в матроський тільник та перев'язану електрошнуром, а інші предмети одягу загорнуті у віконну штору, а потім – у поліетиленову плівку. При їх огляді виявлено:

- 1) на поліетиленовій плівці – досить чіткі відбитки пальців рук;
- 2) на шторі – декілька волосинок невідомого походження темного кольору, схожих на шерстинки тварини;
- 3) на матроському тільнику – 5 волосинок сивого кольору;
- 4) на частинах трупа – наявність великої кількості личинок мух.

Через добу в озері виловили труп невідомої жінки зі слідами численних ушкоджень, складений пополам і загорнутий у такий самий поліетиленовий мішок.

У ході розслідування встановлено й особи вбитих – подружжя К., які, приїхавши в це місто, зупинилися у сестри дружини. Одного разу вони пізно повернулися додому, чим викликали невдоволення сестри. У зв'язку із цим вони відразу ж пішли з будинку, сказавши, що пошукають притулку в іншому місці. Більше їх ніхто не бачив. Було висунуто припущення, що вбивство вчинено в районі житлового масиву, де виявлено трупи.

На основі огляду і проведених експертиз встановлено такі дані: 1) удари, що призвели до смерті, жертвам наносилися з великою силою; 2) предмети одягу, використаного для упаковки трупів – 54-56 розміру; 3) сиве волосся, виявлене на упаковці, не належить убитим; 4) один з вузлів – рифовий (професійний морський вузол); 5) волосся в упаковці належить собаці, найвірогідніше, німецькій вівчарці; 6) труп розчленовано сокирою та ножем.

4. У квартирі громадянки Д. 25.08.20 р. о 23-00 год знайдено її труп з ознаками насильницької смерті. При огляді місця події на підлозі виявлено чіткі сліди взуття і два гудзики,

що, за словами сімнадцятирічної племінниці, яка живе у родички, не належали їм. Напередодні квартиру Д. відвідували І. та Н. – працівники будуправління № 2, які запрошували племінницю Д. на дискотеку. У день убивства племінниця Д. була на вечірній зміні. Коли вона прийшла додому і виявила труп, негайно повідомила в поліцію.

5. У м. Харків по вул. Клочківській у ліфті на четвертому поверсі дев'ятиповерхового будинку 13.01.20_р. знайдено труп директора комерційної фірми М. з вогнепальними пораненнями. При огляді місця події на майданчику між четвертим та п'ятим поверхами виявлено стріляні гільзи калібру 7,62 мм і валізу, в якій був автомат АКС-74У. За шахтою ліфта знайдено стріляні гільзи калібру 9 мм і пістолет Макарова зі спляним номером. При огляді трупа слідчий виявив вогнепальні поранення в правому боці та потилиці загиблого.

Список додаткової літератури

Здоровко С. Ф. Розслідування вбивств, що вчиняються організованими злочинними групами (типові тактичні операції): монографія. Харків: Гриф, 2004. 176 с.

Костенко М. В. Вбивства на замовлення: криміналістична характеристика: монографія. Харьков: СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2006. 160 с.

Семенов В. В. Розслідування вбивств, прихованих інсценуванням: монографія. Харків: СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2006. 144 с.

Шеремет А. П. Розслідування та запобігання вбивствам: навч. посібник. Чернівці: Наші книги, 2007. 248 с.

Практичне заняття 22

Тема 21. Розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (розкрадання)

П л а н

1. Криміналістична класифікація та криміналістична характеристика привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.

2. Обставини, що підлягають доказуванню під час досудового розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.

3. Особливості організації та планування розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.

4. Типові слідчі ситуації та комплекс слідчих (розшукових) дій на початку досудового розслідування.

5. Тактика проведення слідчих (розшукових) дій при розслідуванні привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.

6. Організаційно-тактичні основи використання спеціальних знань під час досудового розслідування.

Загальні настанови: питання розглядаються у зв'язку з перевіркою вирішення слідчих фабул до даної теми.

Ознайомтеся з обставинами кримінального провадження та виконайте завдання до кожної фабули.

1. За результатами позапланової інвентаризації, проведеної незалежним спеціалістом у кіоску «ТЮТЮНОВІ ВИРОБИ», виявлено нестачу грошових коштів у розмірі 1035 грн, про що складено відповідний акт.

Охарактеризуйте слідчу ситуацію.

2. Завідувачка магазину Н., працюючи на підставі трудового договору та договору про повну матеріальну відповідальність, отримуючи від продавців кошти, не вносила гроші до каси та привласнила їх на загальну суму 21227грн.

Запропонуйте початкові слідчі (розшукові) дії.

3. Перебуваючи на посаді голови Демидівської сільської ради, гр. С. на підставі власної відповідної усної вказівки бухгалтерові, без її розгляду та затвердження на сесії Демидівської сільської ради, отримав премію та матеріальну допомогу на загальну суму 7915,82 грн. Премії за аналогічним розпорядженням також отримали працівники апарату сільради.

Висуньте слідчі версії та запропонуйте шляхи їх вирішення.

4. До СВ Знаменського відділу поліції Головного управління Національної поліції у Кіровоградській області від учителів Шевченківської загальноосвітньої школи № 4 надійшла колективна заява у якій йшлося про нецільове використання бюджетних коштів за період з 01.01.2015 р. до 01.11.2016 р. Посадові особи Шевченківської загальноосвітньої школи № 4, зловживаючи своїм службовим становищем та перебуваючи у злочинній змові, працевлаштували до даного навчального закладу декількох осіб, які фактично не працювали, а нараховані грошові кошти у вигляді заробітної плати та премій привласнювалися посадовими особами вищезазначеного закладу. Під час досудового розслідування встановлено, що вчителям заробітна плата нараховувалася несвоєчасно, не сплачувалися премії.

Назвіть обставини, які необхідно встановити.

5. До СВ Старокостянтинівського ВП ГУНП у Хмельницькій області надійшла письмова заява від М. – керівника крамниці «Струмок», де зазначалося, що під час проведення планової інвентаризації продовольчої крамниці «Струмок» виявлено нестачу пляшок з алкогольними напоями на суму 24500 грн. За заявою директора підприємства

розпочато кримінальне провадження. Завідувач складу Г. надав членам інвентаризаційної комісії документ – акт на списання товарів на бій на суму 4500 грн, накладну на відпуск пляшок з алкогольними напоями до пришляхового кафе «Надія» на суму 12000 грн і накладну на відпуск пляшок до ресторану «Славутич» на суму 8000 грн. У цих документах неналежним чином заповнено реквізити та не читалась печатка, тому члени інвентаризаційної комісії їх не взяли до уваги. Завідувач складу Г. погасити нестачу відмовився.

Визначте та обґрунтуйте необхідність залучення судових експертів для проведення експертних досліджень та вкажіть, яких саме.

Лабораторна робота 11

Загальні настанови: проаналізуйте одну з наведених фабул (на вибір) і складіть план розслідування.

1. За результатами планової документальної ревізії районної лікарні за 2018 р. встановлено, що між головним лікарем та директором ТОВ «Лабсінтекс» гр. М. було укладено договір № 46/2018 від 25.05.2018 р. на суму 14640 грн на постачання товарів лабораторного призначення та витратних матеріалів, а також договір № 47/2018 на суму 3560 грн на постачання хімічних реагентів для лабораторії лікарні.

Згідно з платіжними дорученнями № 862 та № 864 від 28.05.2018 р. бюджетні кошти в сумі 6340 та 8300 грн відповідно були перераховані на рахунок ТОВ «Лабсінтекс». Згідно з платіжними дорученням № 867 від 29.05.2018 р. ТОВ «Лабсінтекс» ще додатково отримало 3560 грн.

Аналогічні договори № 62 та № 63 на закупівлю товарів лабораторного призначення та хімічних реагентів на загальну суму 10480 грн були укладені 03.09.2018 р., згідно з платіжними дорученнями були перераховані кошти ТОВ «Лабсінтекс».

Під час зустрічної звірки на ТОВ «Лабсінтекс» ревізору були надані накладні № 175 та № 176 від 13.08.2018 р.,

згідно з якими медичні препарати та матеріали за договорами № 46 та № 47 були поставлені до лікарні та прийняті заступником головного лікаря з адміністративно-господарської роботи. Однак другі екземпляри зазначених накладних у бухгалтерії лікарні виявлені не були. Не виявлено записів про надходження матеріалів і в реєстраційному журналі лабораторії. За договорами № 62 та № 63 від 03.09.2018 р. накладних не існувало взагалі. Як пояснив головний лікар, замовлені матеріали на час проведення перевірки не надійшли з вини ТОВ «Лабсінтекс». На його телефонні звернення директор М. відповідав, що виникли тимчасові труднощі із закордонними постачальниками та з митниками. Заступник головного лікаря з адміністративно-господарської роботи на час проведення ревізії вже звільнився.

2. До слідчого відділу поліції надійшло повідомлення про злочин та матеріали службової перевірки за підписом керівника обласної філії Укрпошти. Згідно з наданими матеріалами у поштовому відділенні № 9 Укрпошти проведено перевірку за скаргою гр. Н на затримку виплати частини грошової допомоги при народженні дитини у розмірі 10320 грн. У результаті перевірки встановлено, що в розрахунковій відомості за серпень стоїть підпис Н. про отримання грошової суми, від якого вона категорично відмовляється. Також ця відомість підписана К., начальником поштового відділення № 9. За цією ж відомістю таку грошову допомогу отримали ще четверо громадян, але цю інформацію внутрішні ревізори не перевіряли, тому що скарг від них до Укрпошти не надходило.

Додатково з'ясовано, що К. з березня й до липня поточного року не оприбуткувала кошти за послугою «грошовий переказ грошей відправнику» за 36 посилок, доставлених одержувачам на суму 7860 грн. а також 2783 грн. повернутих листоношами.

3. До чергової частини надійшло повідомлення про пограбування відділення комерційного банку. У результаті початкових слідчих (розшукових) дій встановлено, що 26.12.20.. р. о 19 год невідома особа в масці увійшла до приміщення відділення та, завдавши ударів касиру-

операціоністу К., примусила її відчинити сейф, після чого забрала готівку та зникла.

За результатами внутрішньої інвентаризації спеціалістами головного офісу банку було встановлено нестачу готівки у розмірі 176745 грн, 12830 доларів США та 5095 євро.

До управління поліції 29.12.20__ р. надійшла інформація від служби безпеки банку, за якою до злочину могли бути причетні касир-операціоніст К., старший касир відділення М. та головний експерт відділу кредитування Т. Під час розмови співробітника служби безпеки з К. вона зізналася, що 22.12.20.. р. до неї підійшов Т. і запропонував взяти участь в інсценуванні пограбування відділення. За його планом, К. повинна була шляхом порушення касової дисципліни вносити завідомо неправдиві відомості у щоденні касові звіти про відсутність перевищення лімітів готівки та не здавати ці надлишки службі інкасації, що дозволить зібрати на день «пограбування» з урахуванням виручки значну суму коштів. У свою чергу, касові звіти без жодних запитань та звірок записів з фактичною наявністю готівки підписувала старший касир М. і передавала до бухгалтерії. 26.12.20__ р. вдень до неї на роботу прийшов Т. і попросив провести фіктивну касову операцію з дострокового погашення договору кредитування для С., якого вона не знає. Касир оформила фіктивні касові квитанції № 7CDDNO2524 на суму 5430 доларів США та № 7CDDNO2526 на суму 1402 грн за дострокове погашення заборгованості. Також Т. запевнив, що через пограбування ніхто не дізнається про фіктивність операції. Цей Т. повідомив, що сьогодні буде реалізована наступна частина плану, за яким перед закриттям відділення до приміщення зайде людина в масці, якій вона повинна віддати всі кошти із сейфа. Для достовірності пограбування він завдасть їй декілька несильних ударів в обличчя.

Також К. додала, що Т. обіцяв їй помститися у разі відмови (йому відомо, де вона мешкає) і запевняв, що ніхто ніколи злочин не розкриє через наявність у нього зв'язків в управлінні карного розшуку. Побойючись за своє життя та здоров'я, вона погодилася на співучасть у «пограбуванні».

4. 20.02.2017 р. до СВ Тернівського ВП ГУНП у Дніпропетровській області звернулася П. – бухгалтер матеріального відділу комунального підприємства «Тернівське житлово-комунальне підприємство» (КП «ТЖКП»), стосовно того, що упродовж 2016 р. керівництво підприємства (директор В., заступник директора Л., головний бухгалтер М. та інші особи) здійснює розтрату і привласнення коштів комунального підприємства.

У заяві вказано, що у 2016 р. КП «ТЖКП» витратило 350 355 грн на будівництво гаражів за адресою: м. Тернівка, вул. Маяковського, буд. 29, але за вищевказаною адресою ново-збудованих гаражів немає (копії податкових накладних № 34 від 12.01.2016 р., № 84 від 26.01.2016 р., № 85 від 28.01.2016 р., № 24 від 09.02.2016 р., № 59 від 15.02.2016 р., № 109 від 24.02.2016 р., № 110 від 25.02.2016 р.).

Керівництвом КП «ТЖКП» також було витрачено кошти на придбання товарів для власного використання. Так, згідно з податковими накладними (№ 1378//8 від 25.01.2016, № 10949//8 від 11.05.2016, № 11058//8 від 13.05.2016, № 15395//8 від 29.06.2016) КП «ТЖКП» придбало у контрагента «Еліцентр К» душеву панель гідромасажну Tender 2 вартістю 10187 грн, полицю для рушника, 66 см, вартістю 3016 грн, сидіння CHROME Clear/White, вартістю 3524 грн, інші товари, в тому числі віники та капелюх для сауни, а також засоби гігієни (шампунь) марок Syoss VOLUME LIFT, GLISS KUR, PANTENE.

Згідно з податковими накладними з контрагентом ТОВ «КОМФІ ТРЕЙД» № 320012 та № 320013 від 14.03.2016 р. КП «ТЖКП» придбало мультіварку Philips HD3139/03 вартістю 1849 грн, мультіварку Moulinex MK706A32 вартістю 1925 грн, хлібопічку Kenwood BM260, вартістю 2658 грн, блендер міні-комбайн Bosch MSM881X1 вартістю 3749 грн. Дані товари на склад не оприбутковувалися, а до бухгалтерії надійшли тільки накладні. Придбання вказаних товарів не обґрунтовується потребами статутної діяльності КП «ТЖКП». До заяви додавалися копії накладних на перелічені товари. Дані відомості внесено слідчим до Єдиного реєстру досудових

розслідувань за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 191 КК України.

Список додаткової літератури

Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 16.10.2012 р. № 2939-ХІІ. Дата оновлення 27.01.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>

Корж В. П. Розслідування окремих видів злочинів: навч.-метод. посіб. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2012. 507 с.

Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический анализ: монографія. Харків: Консум, 1999. 480 с.

Попович В. М., Попович М. В. Проблеми розслідування економічних злочинів: навч. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 352 с.

Реуцький А. В. Методика розслідування злочинів у сфері виготовлення та обігу платіжних карток: монографія. Сімферополь: Салта, 2011. 226 с.

Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики: монографія / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків: Право, 2006. 624 с.

Розслідування окремих видів злочинів: навч. посіб. / за ред.: М. А. Погорецького, Д. Б. Сергєєвої. Київ: Алерта, 2015. 536 с.

Степанюк Р. Л. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України: монографія. Харків: Ніка Нова, 2012. 382 с.

Федчак І., Марець Б. Організація протидії розкраданню лісодеревини підрозділами захисту економіки Національної поліції України: монографія Львів: ПАІС, 2016. 198 с.

Практичне заняття 23

Тема 22. Розслідування крадіжок, грабежів і розбоїв

П л а н

1. Криміналістична характеристика крадіжок.
2. Криміналістична характеристика грабежів, розбоїв
3. Особливості організація та планування розслідування крадіжок, грабежів, розбоїв. Типові слідчі версії.
4. Типові слідчі ситуації та комплекс слідчих (розшукових) дій на початку досудового розслідування крадіжок.
5. Типові слідчі ситуації та комплекс слідчих (розшукових) дій на початку досудового розслідування грабежів, розбоїв.
6. Тактика проведення слідчих (розшукових) дій при розслідуванні крадіжок, грабежів, розбоїв.

Загальні настанови: за наведеними фабулами виконайте завдання до них.

1. До чергової частини Білоцерківського ВП 01.02.2017 р. надійшла заява від представника ТОВ «Біофарма-інвест» (Київська область, м. Біла Церква, вул. Київська, 37) про те, що о 09:00 год 01.02.2017 р. невідомі особи (особа), зламавши замки входних дверей (у двох замків вибито серцевини), проникли до офісних приміщень та викрали 5 ноутбуків, шляхом підбора коду (так вважає спеціаліст) зламали сейф з якого вкрали 125000 грн, печатку та штамп. На сейфі виявлено велику кількість відбитків пальців рук.

Під час проведення огляду місця події встановлено, що приміщення, яке орендує ТОВ «Біофарма-інвест», знаходиться під охороною, але сигналізація була відключена.

Дане повідомлення внесене до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 1201822045103 від 01.02.2017 р. за ознаками кримінального злочину, 3 ч. ст.185 КК України.

Ознайомтеся з обставинами кримінального провадження. Визначте елементи криміналістичної характеристики. Висуньте та обґрунтуйте слідчі версії.

2. 30.08.20__ р., близько 17 год 00 хв, у Личаківський ВП ГУНП у Львівській області надійшло повідомлення від громадянина Бондаренка В. О. про вчинення невідомими особами крадіжки з приватної квартири, яка належить йому та його дружині. У процесі огляду місця події встановлено, що злочинці відкрили двері шляхом висвердлювання серцевини замків. Потерпіли повідомили, що вони були відсутні 10 днів, бо відпочивали на морі в Болгарії. З квартири було викрадено (з їх слів): ноутбук HP EliteBook 840 G5, ноутбук Asus X560UD-EJ443, планшет Apple iPad Cellular 128GB MR732RK/A Silver, телевізор Samsung UE32N5000AUXUA, жіноча шуба норкова, жіноча шкіряна дублянка, шкіряна чоловіча дублянка тощо. Наглядати за квартирою під час їх відпочинку попросили сусідку – Пруткіну В.О.

Ознайомтеся з обставинами кримінального провадження. Висуньте та обґрунтуйте слідчі версії. Визначте, які слідчі (розшукові) дії необхідно провести.

3. У результаті поданої заяви керівником продовольчого магазину «Продовольча крамниця» про вчинення крадіжки невідомими особами було відкрито кримінальне провадження. На місце вчинення крадіжки для проведення огляду місця події виїхала чергова слідча група. Під час проведення огляду місця події встановлено: проникнення було здійснено із задньої сторони приміщення шляхом спилування захисної решітки на вікні та видавлювання скла всередину приміщення магазину. На землі були розкидані цукерки, скло від розбитої пляшки з етикеткою коньяку «Белый аист», безлад всередині приміщення. Інших слідів проникнення не встановлено. Двері та замки були неторкнуті. На звернення слідчого через добу керівником магазину був наданий опис викрадених товарів на загальну вартість 85000 гр.

Ознайомтеся з обставинами кримінального провадження. Висуньте та обґрунтуйте слідчі версії. Визначте слідчу ситуацію, яка має місце, та які слідчі (розшукові) дії необхідно провести.

4. Близько 08 год 45 хв 17.02.20__ р. Тіщенко А. С. та Рибак В. О., діючи за попередньою змовою, знаходячись неподалік будинку № 27 по провулку Івана Каркача у м. Харкові, підійшли до раніше не знайомого Зінченка М. Є. та несподівано для останнього Тіщенко застосував до нього насильство, яке є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого – наніс один удар кулаком лівої руки в ділянку носа та правого ока. Від удару Зінченко впав на землю. Після чого Рибак відкрито заволодів грошима потерпілого в сумі 5000 грн., які він знайшов у лівій кишені куртки потерпілого Зінченка, а Тіщенко в цей час відкрито заволодів мобільним телефоном Nokia N5 Dual Sim TA-1053, який знайшов у правій зовнішній кишені куртки Зінченка. Після цього Тіщенко та Рибак, прихопивши викрадене майно, залишили місце вчинення злочину.

Ознайомтеся з обставинами кримінального провадження. Визначте слідчу ситуацію, яка має місце та побудуйте слідчі версії. Які слідчі (розшукові) дії необхідно провести?

5. 19 листопада 20__ р. до Шевченківського відділу поліції ГУНП у Харківській області надійшла заява від гр. Анікіної В. П., яка повідомила про те, що близько 14.30 год, до її квартири за адресою вул. Єсеніна, б. 21, кв. 15, м. Харків подзвонив чоловік, що назвався представником газової служби. Зайшовши до квартири, він помітив ноутбук FSUS X512UA-EJ196 разом з відеокамерою Panasonic HC-MDH3E, які лежали на столі у вітальні. Чоловік пройшов до кухні, а власниця квартири Анікіна на декілька хвилин зайшла до іншої кімнати, а коли вийшла звідти, то побачила як чоловік, взявши ноутбук з відеокамерою, пішов до вхідних дверей. Анікіна намагалася повернути майно, але чоловік, відштовхнувши її, вийшов з викраденим майном із квартири.

Ознайомтеся з обставинами кримінального провадження. Обставини, що підлягають з'ясуванню. Назвіть види слідів, що властиві для слідової картини даної категорії злочинів.

6. Використовуючи темний час доби та безлюдну місцевість, Меренков А. А., наблизившись до Кротенко О. В. впритул зі спини та діючи зненацька, використовуючи свою фізичну перевагу над жінкою, силою повалив її на землю, обличчям у сніг, при цьому потерпіла відчула фізичний біль у ділянці потилиці шиї, а також безіменного та середнього пальців лівої руки. Потім Меренков, продовжуючи застосовувати фізичне насилля щодо Кротенко, схопив руками потерпілу, яка перебувала в положенні лежачи на землі під вагою тіла нападника, та силою потягнув за комір, натягнувши його на голову потерпілої, в результаті чого остання не мала змоги чинити йому опір. У подальшому Меренков, оцінивши ситуацію, що склалася, бажаючи довести до кінця свій злочинний задум, вихопив з руки Кротенко її сумку, в якій знаходився гаманець з грошовими коштами та особисті речі потерпілої.

Ознайомтеся з обставинами кримінального провадження. Визначте особливості огляду місця події та експертизи, які необхідно провести розробіть тактичні операції, пов'язані з розшуком злочинця.

7. Близько 23:50 год 14.02.20__ р. Антонюк В. М. за попередньою змовою з Носовим Д. О. та Войтенком А. Т., перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, використовуючи холодну зброю, знаходячись в смт. Золочів Харківської області, діючи з корисливих мотивів, маючи злочинний умисел, направлений на вчинення розбійного нападу, проникли у житловий будинок громадянина Стеценка М. В. Зв'язавши його та інших співмешканців мотузкою, подавивши волю до спротиву, злочинці незаконно вилучили 29 000 грн, 3 000 доларів США, золоті вироби та зникли з місця події на автомобілі власника будинку.

Ознайомтеся з обставинами кримінального провадження. Визначте слідчу ситуацію, яка має місце та які слідчі (розшукові) дії необхідно провести. Побудуйте слідчі версії.

8. На початку червня 20__ р. неповнолітній Петренко В. Л., діючи за попередньою змовою з раніше знайомим Левченком О. О., знаходячись у вечірній час на вулиці Чайковського біля будинку 16 м. Харкова, маючи умисел на вчинення розбійного нападу зупинили громадянку Жданову В. К. За допомогою предмета, зовні схожого на ніж, подавивши волю потерпілої до спротиву, злочинці відібрали золоті прикраси, мобільний телефон IphoneXSМахта жіночу сумочку. За твердженням потерпілої, у сумці знаходився закордонний паспорт та кредитна картка банку «Приватбанк Україна».

Ознайомтеся з обставинами кримінального провадження. Зазначте обставини, що підлягають з'ясуванню.

9. Наприкінці робочого дня, у вечірній час, водій міської служби таксі «30-40» м. Харкова Ольхов В. Р. отримав через оператора служби черговий заказ. Прибувши на вулицю Дружби народів, буд. 132 «Г» до авто здійснили посадку молоді чоловік та жінка. Під час руху, за допомогою предмета, зовні схожого на короткоствольну вогнепальну зброю, подавивши волю водія до спротиву, вилучили у останнього денну виручку в сумі 5 780 грн. Під час допиту водій дав показання, що злочинці звертались один до одного як «Галина» та «Микола» і вели розмову про поїздку до міста Львів з вокзалу «Південний» м. Харкова.

Ознайомтеся з обставинами кримінального провадження. Розробіть тактичні операції, пов'язані з розшуком злочинців. Побудуйте слідчі версії.

Список додаткової літератури:

1. Алексеев О. О., Весельський В. К., Пясковський В. В. Розслідування окремих видів злочинів: навч. посіб. для студ. ВНЗ. Київ ЦУЛ, 2013. 277 с.

2. Біленчук П. Д., Гель А. П., Семаков Г. С., Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів: навч. посібник. Київ: МАУП, 2007. 512 с.

3. Бондар В. С., Головкін С. В., Єршов О. А., Кузнецова О. В., Мельник Р. І. Методика розслідування квартирних крадіжок: навч.-метод. посібник Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2011. 399 с.

4. Галаган В. І., Яковенко М. О. Особливості методики розслідування грабежів та розбоїв минулих років: монографія. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2013. 254 с.

5. Кривошеин П. К. Расследование разбойных нападений : пособие. Киев: РИО МВД УССР, 1990. 124 с.

6. Капустіна М. В. Розслідування крадіжок вантажів на залізничному транспорті: монографія. Харків: Право, 2007. 197 с.

7. Кобзар О. Ф. Основи розслідування та попередження кишенькових крадіжок: навчальний посібник. Кіровоград: Кірюї ХНУВС, 2009. 127 с.

8. Кобзар О. Ф., Чаплинський К. О. Методика розслідування та попередження кишенькових крадіжок: навч. посібник. Дніпро: Держ. ун-т внутр. справ, 2018. 161с.

9. Остапчук М. С. Методика розслідування розбоїв, учинених неповнолітніми: монографія. Львів: Держ. ун-т внутр. справ, 2015. 250 с.

Практичне заняття 24

Тема 23. Розслідування злочинних порушень правил безпеки дорожнього руху

П л а н

1. Криміналістична характеристика дорожньо-транспортних подій.

2. Організація та планування розслідування ДТП.

3. Типові слідчі ситуації та версії при розслідуванні ДТП.

4. Особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

5. Залучення експертів та проведення судових експертиз (авто-технічної, дорожньо-технічної, трасолого-автотехнічної).

Загальні настанови: на занятті, що проводиться на криміналістичному полігоні, здійсніть під керівництвом викладача навчальний огляд місця ДТП відповідно до запропонованої фабули. За результатами огляду складіть схему (план) ДТП.

Наочне приладдя та обладнання: валіза співробітника ДАІ; вимірювальні засоби.

Лабораторна робота 12

Завдання: *позааудиторний час за однією з наведених фабул складіть письмовий план розслідування.*

1. На трасі Харків–Запоріжжя (40 км від Харкова) знайдено жінку в непритомному стані з ушкодженнями голови. При огляді місця події за два метри від потерпілої виявлено чіткі сліди гальмування автомобіля (довжина сліду 3 м 20 см), численні частинки фарби жовтого кольору. Одна з частинок фарби розміром 1 x 2 см мала чіткий обрис п'ятикутної форми. На узбіччі дороги знайдено розсипані вишні. Поліцейськими був помічений автомобіль МАЗ, на бампері якого висіла корзина Машина на значній швидкості зникла в напрямку м. Лозова.

2. 16.04 20__ р. на дорозі знайдено труп громадянки С. При огляді місця події на блузі потерпілої виявлено плями масляної рідини. На передній частині спідниці потерпілої чітко відбився слід протектора автомобіля. За припущенням спеціаліста (автотехніка), сліди були залишені автомобілем ВАЗ. У результаті оперативно-розшукових заходів встановлено, що автогосподарствами району в цей час було виряджено в рейс сім машин такої марки.

3. Автомобіль «ГАЗель», яким керував водій О., 13.03 20__ р. на трасі Харків–Полтава перевернувся. Було пошкоджено будівлю біля дороги і завдано травми пасажиром. При огляді транспортного засобу виявлено обрив гальмової трубки заднього лівого колеса автомобіля.

4. На проїжджій частині по вул. Клочківській біля

будинку № 238 знайдено труп громадянина С. з ушкодженнями та голови. При огляді тіла потерпілого на джинсах у ділянці стегон виявлено уламки скла жовтого кольору та залишки фарби зеленого кольору. Одяг С. має розриви й залишки масляної рідини. При огляді місця події на дорожньому покритті виявлено сліди волочіння тіла довжиною 4 м 70 см із залишками рідини бурого кольору. На відстані 5 м від трупу маються численні залишки скла жовтого та білого кольору. Під час судово-медичної експертизи тіла потерпілого з пошкодження в ділянці голови вилучено уламки скла білого кольору.

5. 22.11. 20__ р. о 12 год 23 хв водій автомобіля «Тойота», не впоравшись з керуванням, виїхав на пішохідну частину, де була розташована зупинка громадського транспорту, в результаті чого постраждало чотири особи з десяти, які там знаходилися. Потерпілих з ушкодженнями різних ступенів тяжкості направлено до лікарні. Гальмівний шлях на дорозі відсутній. Водій залишив автомобіль і зник з місця події. Позаду зупинки розташовано відділення «Приватбанк» з вуличним банкоматом, обладнаним камерами відеоспостереження.

6. 13.05.20__ р. приблизно о 16 год 40 хв автомобіль «Шкода» гро-на Сидорчука рухався своєю смугою зі швидкістю 65 км/год по вул. Валдайській у напрямку пров. Піщаного в м. Харкові. Неподалік будинку № 118 він побачив автомобіль «КІА», який почав виїжджати на зустрічну смугу, щоб об'їхати ремонтні ями. Водій Сидорчук різко натиснув гальма та викрутив кермо вліво, після чого його автомобіль викинуло на зустрічну смугу, де відбулося зіткнення з автомобілем «КІА», який почав повертатися на свою смугу руху. При огляді автомобіля виявлено ушкодження їх лівих передніх частин, у автомобіля «Шкода» відсутнє ліве переднє колесо. Водії та пасажир «КІА» отримали тілесні ушкодження середньої тяжкості. У процесі огляду місця події встановлено місця вирубки в дорожньому покритті глибиною 0,15 м.

Список додаткової літератури

Інструкція про порядок обліку дорожньо-транспортних пригод і осіб, які в них постраждали, та обміну інформацією між закладами охорони здоров'я і органами внутрішніх справ: затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства охорони здоров'я України від 25.06.2007 р. № 205/353. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0821-07>

Правила дорожнього руху: постанова КМ України від 10.10.2001 р. № 1306: Дата оновлення: 01.05.2019. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-п>

Доля В. К., Давідіч Ю. О., Лозовий А. І. Автотранспортна експертиза: підручник. Харків: ХНАМГ, 2011. 422 с.

Климчук М. П. Розслідування злочинів про порушення правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів (криміналістичні та процесуальні аспекти). Львів: ЛьвДУВС; Край, 2008. 216 с.

Новиков С. И., Ярамышьян Ш. Ш. Следственный эксперимент при расследовании дорожно-транспортных происшествий: учеб. пособие Киев: КВШ МВД СССР, 1986. 84 с.

Розслідування злочинів, пов'язаних із вчиненням дорожньо-транспортних пригод: метод. рекомендації / за заг. ред. П. В. Коляди. Київ: РВВ МВС України, 2004. 255 с.

Шабадей А. М., Шевцов С. О., Дубонос К. В. Дорожньо-транспортні пригоди. Особливості розслідування. Харків: Факт, 2003. 127 с.

Шевцов С. О., Дячук В. І. ДТП: огляд, документування, аналіз: практ. порадник. Київ: Експертна служба МВС України, 2013. 264 с.

Шевцов С. О., Дубонос К. В. Розслідування обставин дорожньо-транспортних пригод: практ. посібник. Харків: Факт, 2003. 199 с.

Шевцов С. А. Возможности использования специальных знаний при расследовании дорожно-транспортных происшествий: практ. пособие. Харьков: СПД ФО Чальцев О. В., 2005. 308 с.

Практичне заняття 25

Тема 24. Розслідування злочинів проти довкілля

П л а н

1. Криміналістична характеристика злочинів проти довкілля.
2. Організація та планування розслідування злочинів проти довкілля: а) обставини, що підлягають з'ясуванню; б) типові слідчі ситуації досудового етапу розслідування; в) типові слідчі версії;
3. Проведення слідчих (розшукових) дій і тактичних операцій при розслідуванні злочинів проти довкілля.
4. Особливості розслідування окремих видів злочинів проти довкілля (у галузі екологічної безпеки, охорони атмосферного повітря, надр, водних, земельних ресурсів, рибних запасів, тваринного, рослинного світу та ін.).
5. Організація і тактика залучення спеціалістів та експертів при розслідуванні злочинів проти довкілля. Види судових експертиз.

Загальні настанови: під керівництвом викладача під час практичного заняття використовуйте висновки екологічних експертиз та на їх основі розгляньте об'єкти і завдання екологічної експертизи, проаналізуйте методи, повноту і обґрунтованість експертного дослідження.

Складіть план розслідування за однією з наведених фабул.

1. Лісничий гр. Ш, працюючи у природно-заповідному фонді «Південний», використовуючи службове становище, на власному транспортному засобі, організував незаконне полювання під час весінньої міграції диких гусей, які занесені до Червоної книги України. Лісничий надав систематично близьким та знайомим службові моторні катери та автомобільний транспорт для полювання. Під час їх затримання дозволи на полювання були відсутні, а декілька осіб мали не зареєстровану належним чином вогнепальну зброю. Внаслідок такої діяльності заподіяно істотної шкоди інтересам держави.

2. Мешканці селища звернулися до Національної поліції із заявою про те, що в результаті діяльності товариства “Молочний комбінат” у колодязях, якими користуються мешканці селища, забруднена вода, до того ж утворилися калюжі з речовиною білого кольору, що має їдкий запах. Таке забруднення відходами відбувається періодично, з приводу чого мешканці селища зверталися до керівництва комбінату. У відповідь службові особи повідомили, що раніше на місці розташування «Молочного комбінату» була знаходилася птахофабрика і саме внаслідок її діяльності відбулося забруднення та псування довколишніх земель. Спеціалістами Державної екологічної інспекції були відібрані зразки ґрунту на земельній ділянці навколо території товариства. Отримані показники дослідженого ґрунту підтвердили забруднення земель через перевищення норм гранично допустимих концентрацій нітратів і органічних речовин. Внаслідок цього відбулося забруднення і псування прилеглої до товариства земельної ділянки площею 20044 м², що завдало істотної шкоди державі.

3. Аграрне підприємство із застосуванням гелікоптера здійснило обробку посівів сільськогосподарських культур хімічними засобами захисту рослин, що вирощуються поблизу декількох селищ. Внаслідок неправильного застосування хімікатів на присадибних ділянках жителів селищ масово пошкоджені хімічними опіками фруктові дерева та городні культури. У багатьох мешканців різко погіршився стан здоров'я, посилюлися алергічні реакції у дітей.

4. Під час планової перевірки державного підприємства щодо дотримання вимог природоохоронного законодавства встановлено незаконний видобуток мінеральної лікувально-столової води із родовища мінеральних вод загальнодержавного значення після закінчення терміну дії спеціального дозволу і чинності гірничого відводу. Надалі вода фасувалася в тару і реалізовувалася приватним підприємцям. За результатами перевірки винесено рішення про тимчасову заборону державному підприємству використовувати родовище мінеральних вод. Однак видобуток води не припинився, що підтверджується записами в журналах режимних спостережень свердловини та показниками лічильників. Усього видобуто мінеральної

лікувально-столової води на суму 172000 грн, чим завдано істотної шкоди державі.

5. Фізична особа-підприємець на земельній ділянці змонтував комплекс з переробки відходів та розпочав їх утилізацію без спеціальних дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря. У період з березня 2018 р. до квітня 2019 р. внаслідок діяльності комплексу з переробки відходів здійснювалися наднормові викиди в повітря оксиду азоту, оксиду вуглецю, свинцю, діоксину сірки, що підтверджено звітом проведеної інвентаризації викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел. Унаслідок діяльності комплексу переробки відходів було завдано істотної шкоди здоров'ю людей та навколишньому природному середовищу.

6. У серпні 2015 р. гр. О. без спеціального дозволу на території лісництва здійснив порубку трьох сироростучих дерев породи смерека загальною кубомасою 1,80 м³ шляхом їх спилування бензопилою, чим заподіяв державі в особі районного лісового господарства істотну шкоду в сумі 11491 грн. У подальшому зазначене було виявлено лісничим, який повідомив про вчинений злочин працівників поліції.

Список додаткової літератури

Матвійчук В. К., Харь І. О. Забруднення атмосферного повітря: кримінальна відповідальність, досудове слідство та запобігання: монографія. Київ: Нац. акад. управління, 2013. 272 с.

Одерій О. В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля : монографія. Харків: Діса плюс, 2015. 528 с.

Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5. Дата оновлення: 22.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>

Экологические преступления: квалификация и методика расследования / под ред. В. Е. Коноваловой, Г. А. Матусовского. Харьков: Глобус, 1994. 225 с.

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КРИМІНАЛІСТИКА»

Оцінювання здобутих студентами знань та набутих навичок під час поточного контролю здійснюється у діапазоні від 0 до 40 балів протягом всього навчального курсу «Криміналістика». Сума цих балів за весь термін навчального курсу складається з чотирьох поточних рубіжних (модульних) оцінок, кожна з яких у межах від 0 до 10 балів, які отримує студент за результатами виконання навчального плану з відповідного блоку тем (модуля). Навчальний курс розподіляється відповідно на чотири блоки тем (модулі): 1. Теоретичні основи криміналістики. Загальні положення криміналістичної техніки. 2. Криміналістична техніка. 3. Криміналістична тактика. 4. Криміналістична методика. До змісту чотирьох блоків тем можуть вноситись зміни відповідним рішенням кафедри з урахуванням можливих змін навчальної програми та плану. Оцінка (бали) за кожен модуль виставляється наприкінці останнього заняття за відповідним блоком тем.

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

а) систематичність та активність роботи на лекціях, практичних, лабораторних заняттях (відвідування всіх форм навчального процесу, активність та рівень знань при обговоренні питань, розв'язанні ситуаційних завдань; засвоєння та демонстрація практичних навичок);

б) виконання завдань для самостійного опрацювання (самостійне вивчення тем у цілому чи окремих питань; участь у студентських конференціях, конкурсах, олімпіадах, науковому гуртку; написання наукових доповідей, статей, тез доповідей, повідомлень та їх презентація; конспектування навчальних чи наукових текстів; підготовка реферативних матеріалів з публікацій; інші форми самостійної роботи).

При оцінюванні успішності студента під час практичних (лабораторних) занять враховується:

а) систематичність та якість роботи на практичних (лабораторних) заняттях;

б) своєчасність та правильність виконання й оформлення лабораторних робіт;

в) результати виконання контрольних завдань;

г) творчі досягнення студента.

Визначення рівня знань і умінь студентів на практичних (лабораторних) заняттях здійснюється на підставі результатів оцінювання:

а) повноти та ґрунтовності відповідей на питання плану практичного заняття, а також ті, що поставлені викладачем;

б) уміння обґрунтувати свою точку зору при обговоренні дискусійних питань, розв'язанні ситуаційних завдань,

в) демонстрування студентом використання основної і додаткової літератури за темою заняття;

г) повноти і переконливості наведених доводів при розв'язанні ситуаційних завдань, запропонованих викладачем;

ґ) використання норм національного та міжнародного права, а також слідчої, судової та експертної практики;

д) ступеня опанування студентом практичних навичок.

Контроль знань у рамках навчальної дисципліни здійснюється з урахуванням бально-рейтингової системи.

Розподіл балів між формами організації навчального процесу і видами контрольних заходів:

лекції – 0 балів;

практичні (лабораторні) заняття та самостійна робота – 40 балів;

педагогічний рубіжний контроль (Модуль №1, Модуль № 2, Модуль № 3, Модуль № 4) – 10 балів x 4 = 40 балів;

іспит – 60 балів.

Разом: 100 балів.

Підсумки педагогічного рубіжного (модульного) контролю сумуються за накопичувальним принципом і є підставою допуску до підсумкового контролю знань (іспиту). Якщо студент набрав протягом року (семестру) за підсумками рубіжного контролю менше половини максимальної оцінки з навчальної дисципліни, тобто від 0 до 19 балів за рік або від 0 до 9 балів за один семестр, то він до іспиту (заліку) не допускається.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни ви-
ставляється в залікову книжку відповідно до такої шкали:

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	4	80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	2	20 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		1 – 19

З М І С Т

Вступ.....	3
1. Загальний розрахунок годин практичних занять та самостійної роботи.....	5
2. Плани та завдання до практичних, лабораторних занять і самостійної роботи.	7
3. Критерії оцінювання успішності студентів з навчальної дисципліни «Криміналістика».....	108

Навчальне видання
Електронне видання

**МАТЕРІАЛИ
ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«КРИМІНАЛІСТИКА»**

(обов'язкова)

для студентів

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 08 «Право»
спеціальності 081 «Право»
денної форми навчання

У к л а д а ч і : ШЕПІТЬКО Валерій Юрійович,
АЛЕКСЕЙЧУК Вікторія Іванівна,
АВДЄЄВА Галина Костянтинівна,
БАРАНЧУК Василь Васильович,
БІЛОУС Василь Васильович,
БОРИСЕНКО Ігор Володимирович,
БУЛУЛУКОВ Олег Юрійович,
ДЕМИДОВА Євгенія Євгенівна,
ДОМАШЕНКО Олексій Михайлович,
ДУДНІКОВ Анатолій Леонідович,
ЖУРАВЕЛЬ Володимир Андрійович,
ЗАТЕНАЦЬКИЙ Дмитро Вікторович,
КАПУСТІНА Марієтта Владиславівна,
КОСТЕНКО Марина Володимирівна,
КУРМАН Олександр Васильович,
МАРУШЕВ Анатолій Дмитрович,
МИШКОВ Ярослав Євгенійович,
МУСІЄНКО Олег Леонідович,
НЕГРЕБЕЦЬКИЙ Владислав Валерійович,
ПАВЛЮК Наталія Вікторівна,
СЕМЕНОГОВ В'ячеслав Володимирович,
ФУНІКОВА Олена Володимирівна,
ЧОРНИЙ Геннадій Олексійович,
ШЕВЧУК Віктор Михайлович,
ЯРЕМЧУК Вікторія Олегівна

Відповідальний за випуск *В. Ю. Шепітько*

Редактор *О. І. Борисенко*

Комп'ютерна верстка *Л. П. Лавриненко*